

Matkalla suvaitsevaisuuteen
Peruskoulujen suvaitsevaisuuskasvatus

Heta Pirttijärvi

Sosiaalialan opinnäytetyö
Yhteisö- ja perusturvatyö
Sosionomi (AMK)

KEMI 2013

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelma:	Sosiaaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijä(t):	Heta Pirttijärvi
Opinnäytetyön nimi:	Matkalla suvaitsevaisuuteen, peruskoulujen suvaitsevaisuuskasvatus
Sivuja (joista liitesivuja):	49
Päiväys:	
Opinnäytetyön ohjaaja(t):	Päivi Muranen ja Susanna Helavirta
<p>Opinnäytetyössäni tutkin miten suvaitsevaisuuskasvatus peruskoulujen yläasteilla on kirjattu opetussuunnitelmiin. Tutkin sitä niin, että tarkastelen valtakunnallista opintosuunnitelmaan ja vertaan sitä Tornion omaan perusopetus oppaaseen. Vertailen siis miten suvaitsevaisuuskasvatuksen tulisi toteutua valtakunnallisen opetussuunnitelman mukaan ja miten se toteutuu Torniossa.</p> <p>Opinnäytetyössäni käsittelen myös suvaitsevaisuuden ja suvaitsevaisuuskasvatuksen perusteet ja niihin liittyvät keskeiset käsitteet. Käsitteitä kuten esimerkiksi erilaisuus, rasismi ja syrjintä. Opinnäytetyö on empiirinen tutkimus. Olen koko opinnäytetyön pohtinut ja kommentoinut lähteiden esiin tuomia asioita.</p> <p>Suvaitsevaisuus on erittäin tärkeä asia ja sen eteen pitää tehdä paljon töitä. Jokaisella ihmisellä on vastuu sen edistämiseksi. Tarvitsemme kaikkien apua, jotta saisimme maailmastamme suvaitsevaisemman. Perusopetus sisältää suvaitsevaisuuskasvatusta ja ymmärtää sen tärkeyden.</p>	
Asiasanat: Suvaitsevaisuus, ennakkoluulot, perusopetus, suvaitsevaisuuskasvatus	

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme:	Degree Programme in Social Services, Bachelor of Social Services
Author:	Heta Pirttijärvi
Thesis title:	On the way to tolerance, tolerance education in comprehensive schools
Pages (of which appendixes):	49
Date:	
Thesis instructor(s):	Päivi Muranen ja Susanna Helavirta
<p>In my thesis I examine tolerance education on grades 7-9 in the comprehensive school. I view the National Curriculum and how it explains tolerance education. I compare the National curriculum against the local curriculum in Tornio.</p> <p>The thesis also contains information on what the basic concepts mean, like tolerance and tolerance education. The thesis also consists other related concepts, such as racism, diversity and discrimination. On the thesis I have present a couple of projects, that are based on tolerance education. I have reflect throughout the thesis on these issues and try to ponder how they work in reality.</p> <p>Tolerance is a very important and to get there we need to promote it. Every person has an obligation to work for it. We need everybody's help to get our world to be more tolerant. There is tolerance education in comprehensive schools. Basic education understands the importance of tolerance education.</p>	
Asiasanat: Tolerance, prejudice, tolerance education, basic education	

SISÄLLYS

ABSTRACT	3
SISÄLLYS	4
1 JOHDANTO.....	5
2 METODOLOGIA.....	6
2.1 Empiirinen tutkimus	6
2.2 Lähdemateriaalin valinta	6
3 LAIT TUKENA?.....	9
3.1 Yhdenvertaisuuslaki	9
3.2 Ihmisoikeuksien julistus	10
4 NUORUUSIÄSTÄ	12
5 KESKEISET KÄSITTEET	14
5.1 Erilaisuus	14
5.2 Vähemmistö.....	17
5.3 Stereotypia	18
5.4 Rasismi	19
5.5 Syrjintä	20
6 ENNAKKOLUULO.....	22
7 SUVAITSEVAISUUS	25
7.1 Mitä suvaitsevaisuus tarkoittaa?.....	25
7.2 Miten suvaitsevaisuutta voisi edistää yksilönä ja yhdessä?.....	29
7.3 Media ja suvaitsevaisuus	32
8 SUVAITSEVAISUUSKASVATUS	34
9 SUVAITSEVAISUUSKASVATUS PERUSKOULUN YLÄASTEILLA	37
9.1 Suvaitsevaisuuskasvatus peruskoulussa	37
9.2 Suvaitsevaisuuskasvatus teemapäivien ja hankkeiden kautta	42
10 POHDINTA.....	44
10.1 Opinnäytetyön prosessi	46
LÄHTEET	47

1 JOHDANTO

”Ei erilaisuus ole rikkautta – eikä köyhyyttä. Se on normaalia.” (Löytty 2011).

On utopistista ajatella, että pystyy poistumaan kotoa avoimin mielin ja ennakkoluulottomasti ja kohtaamaan jokainen ihminen yksilönä. Ihmisten näkeminen stereotyyppioina ja nivottuina ryhminä on inhimillistä. Epävarmuuden tunteminen ja epäluulon kokeminen uusien ja vieraiden asioiden kohdalla on normaalia. Miten sitten erilaisuuden kanssa voi tulla toimeen? (Abu-Hanna 2012, 33.)

Opinnäytetyössäni tutkin miten suvaitsevaisuuskasvatus peruskoulujen yläasteilla on kirjattu opetussuunnitelmiin. Tutkin sitä niin, että tarkastelen valtakunnallista opintosuunnitelmaan ja vertaan sitä Tornion omaan perusopetus oppaaseen. Vertailen siis miten suvaitsevaisuuskasvatuksen tulisi toteutua valtakunnallisen opetussuunnitelman mukaan ja miten se toteutuu Torniossa. Opinnäytetyössäni käsittelen myös suvaitsevaisuuden ja suvaitsevaisuuskasvatuksen perusteet ja niihin liittyvät keskeiset käsitteet.

Suomessa on lakeja, jotka kieltävät syrjinnän ja pyrkivät edistämään yhdenvertaisuutta. Käytännössä niiden toteutumisen valvominen on hankalaa, koska syrjintää voi olla hyvinkin hankala todistaa. Mitä ne lait sitten pitävät sisällään? Opinnäytetyöni ensimmäisessä luvussa kerron tarkemmin yhdenvertaisuuslaista, joka on tärkeä laki suvaitsevaisuuteen liittyen. Lisäksi kerron myös tarkemmin ihmisoikeuksien julistuksesta, joka ei ole laillisesti sitova, mutta silti erittäin tärkeä osa suvaitsevaisuuden edistämistä.

Opinnäytetyössäni aukaisen erilaisia käsitteitä, jotka olennaisesti liittyvät suvaitsevaisuuteen ja sen ymmärtämiseen. Moniin näistä käsitteistä on erilaisia näkemyksiä ja mielipiteitä, siksi olenkin ottanut erilaisia näkemyksiä osasta käsitteistä ja teen niistä yhteenvedon. Perehdyn siihen mitä suvaitsevaisuuskasvatus on valtakunnallisen opetussuunnitelman mukaan ja miten se toteutuu Torniossa. Olen myös tarkastellut kahta hanketta, jotka liittyvät suvaitsevaisuuskasvatukseen.

2 METODOLOGIA

2.1 Empiirinen tutkimus

Sana empiria on sitä, että se perustuu kokemukseen, havaintoihin tai kokeelliseen tutkimukseen. Sen vastakohtana voidaan katsoa olevan rationalistinen, joka tarkoittaa puhtaaseen järkeen, määritelmiin tai väittämiin perustuvaa asiaa. (Lappi 2001, haettu 21.11.2013.) Empiirinen tutkimus eroaa teoreettisesta tutkimuksesta niin, että teoreettisessa tutkimuksessa kohteeseen perehdytään ajatusrakennelmien avulla. Empiirisessä taas keskitytään käytännön tarkasteluun. Yleensä molempia tarkasteluja kuitenkin käytetään yhdessä ja teoreettinen puoli vahvistaa empiiristä tutkimusta. (Itä-Suomen yliopisto 2012, haettu 21.11.2013.)

Joidenkin määritelmien mukaan empiirinen tieto on sitä, että se perustuu kaikkiin havaintotietoihin. Empiirinen tutkimus on tietoa, joka on haettu järjestelmällisesti. Tietoa pyritään käyttämään systemaattisesti. Empiirinen tutkimuksen kautta tutkija voi tehdä päätelmiä valitun aineiston kautta ja pohtia niiden käytäntöä. (Itä-Suomen yliopisto 2012, haettu 21.11.2013.) Opinnäytetyöni tarkastelee perusopetuksen suvaitsevaisuuskasvatusta opetussuunnitelman kautta sekä valtakunnallisen opetussuunnitelman että Tornion oman perusopetus oppaan kautta.

2.2 Lähdemateriaalin valinta

Lähdemateriaalien etsintä aloitetaan etsimällä yleisesti aiheesta, tiettyjen hakusanojen perusteella. Niistä sitten karsitaan pois lähteet, jotka eivät vastaa tarpeeksi tutkittua ai-
hetta. Lopuksi hankitaan lähteet jotka soveltuvat täydellisesti tutkittuun aiheeseen. (Lauri 2003, 30.)

Käsitteistöä varten etsin mahdollisimman laajasti kaikkea. Niistä lähteistä sitten karsin turhimmat pois. Suurimpana valinta kriteerinäni oli se, että kirjoittaja on kirjoittanut aiheesta enemmänkin ja perehtynyt siihen kunnolla. Eniten käytin lähteitä Olli Löytyn ja Riitta Wahlströmin kirjoista. Molemmat ovat hyvin perehtyneitä aiheeseen ja kirjoittaneet aiheesta paljon. Lisää lähteitä löysin heidän kautta, kenen kanssa he olivat kirjoittaneet ja keneen he viittasivat teksteissään. Näin löysin asiaan kunnolla perehtyneitä kirjoittajia.

Osa lähteistä on myös sellaisia mitä löysin kun luin muiden tekemiä opinnäytetöitä ja graduja. Jos he viittasivat kyseiseen kirjoittajaan usein ja jos moni oli käyttänyt juuri tätä kirjailijaa apuna työssään, pyrin etsimään hänen kirjojaan mahdollisimman monta. Moni kirjoittaja jonka valitsin lähteisiini on käytetty useammassa opinnäyte- ja gradutyössä. Tällä tavoin sain työhöni yleisimmät ajatukset suvaitsevaisuudesta ja ennakkoluuloista. Lisäksi koin, että näin sain luotettavimmat lähteet työhöni.

Perusopetuksen suvaitsevaisuuskasvatusta tutkiessani käytin lähteenä valtakunnallista opetussuunnitelmaa. Siitä sain pohjan mitä suvaitsevaisuuskasvatus pitäisi olla kouluilla. Valtakunnallinen opetussuunnitelma luo raamit perusopetukseen, ja sitä pitäisi kouluilla soveltaa. Perehdyin Tornion kaupungin tekemään perusopetuksen oppaaseen. Siitä sain vertailukohtaa miten suvaitsevaisuuskasvatus on sisällytetty Tornion perusopetusoppaaseen.

Tarkastelen Tornion opetussuunnitelmaa niin, että vertailen sitä valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan. Tarkastelen onko Tornion perusopetussuunnitelmassa otettu miten valtakunnallinen opetussuunnitelma huomioon. Saavuttaako Tornion perusopetukseen valtakunnallisen opetussuunnitelman asettamat tavoitteet perusopetukselle vai onko siinä parantamisen varaa. Valitsin nämä kaksi lähdeä sen takia, koska ne määrittelevät peruskoulujen opetuksen. Molemmat on pitänyt myös tehdä niin, että ne noudattavat Suomen lakeja, kuten perusopetuslakia ja yhdenvertaisuuslakia. Näin sain opinnäytetyöhöni luotettavimmat lähteet tarkastella suvaitsevaisuuskasvatusta peruskouluilla. Olen myös tarkastellut kahta hanketta, jotka kuvaavat hyvin miten suvaitsevaisuuskasvatusta voi toteuttaa kouluilla ilman, että se on opetuksen kautta tulevaa toimintaa.

Valitsin tämän aiheen, koska pidän sitä tärkeänä ja ajankohtaisena aiheena. Kaikilla on ennakkoluuloja ja tulee todennäköisesti aina olemaan, joten ihmisten tulisi pyrkiä tiedostamaan omat ennakkoluulonsa ja niiden vaikutukset omiin päätöksiin. Suvaitsevaisuus koskettaa meistä jokaista ja siksi siitä tulisi puhua laajasti ja avoimesti. Nuoret ovat ikävaihe, jossa suvaitsevaisuuskasvatus on vielä toimiva. Silloin on helpompi puuttua ennakkoluuloihin ja syrjintään, kuin myöhemmissä ikävaiheissa. Peruskouluilla on hyvä mahdollisuus lisätä nuorten suvaitsevaisuutta opetuksen avulla.

3 LAIT TUKENA?

3.1 Yhdenvertaisuuslaki

Rakenteeltaan yhdenvertaisuuslaki on samantyylinen kuin tasa-arvolaki, mutta erilaisilla syrjintäperusteilla. Syrjintä yhdenvertaisuuslaissa kielletään sekä etnisillä perusteilla että kansallisen alkuperän, uskonnon, iän, kielen, kansallisuuden, vakaumuksen, terveydentilan, vammaisuuden, mielipiteen ja sukupuolisen suuntautumisen sekä henkilöön liittyvän syyn perusteella. (Ahtelua, Bruun, Koskinen, Nummijärvi & Saloheimo 2006, 28–29.)

Syrjintä yhdenvertaisuuslain mukaan voidaan jakaa kolmeen kategoriaan, välitön syrjintä, välillinen syrjintä ja häirintä. Välitön syrjintä on, kun henkilöä kohdellaan epäsuotuisammin kuin toista henkilöä samassa tilanteessa. Välillinen syrjintä on sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden. Paitsi silloin jos säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia. Häirintä on henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri. (Yhdenvertaisuuslaki 2004/6§.)

Syrjintäkieltojen lisäksi yhdenvertaisuuslaki sisältää yhdenvertaisuuden edistämistä koskevia säädöksiä. Tämä mahdollistaa erityistoimenpiteet esimerkiksi silloin kun pyritään edistämään vammaisten asemaa yhteiskunnassa. Näin saadaan todellisesti yhdenvertainen kohtelu kaikille. (Ahtelua ym. 2006, 29.) Tasa-arvoinen kohtelu ei aina tarkoita sitä, että kahta ihmistä identtisessä tilanteessa kohdellaan täysin samanarvoisesti, vaan sitä että heikommassa asemassa olevaa ihmistä autetaan oikeasti samalle viivalle toisen henkilön rinnalle. Esimerkiksi naisen pyrkiessä miesvaltaiselle alalle opiskelemaan, saa hän siitä lisäpisteitä ja samoin kun miehen pyrkiessä naisvaltaiselle alalle. (Smith 2012, 196.)

Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on tiukentaa lainsäädäntöä, jotta tasavertaisuutta voi helpommin edistää. Laki tuli voimaan 1. päivä helmikuuta 2004. Keskeisin asia laissa on viranomaisten velvollisuus laatia yhdenvertaisuussuunnitelma, joka edistää tasavertaisuutta sekä syrjintälautakunnan perustaminen. Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa viranomaisia puuttumaan syrjintään. Lakia valvoo työ- ja virkasuhteiden osalta työsuojeluviranomaiset ja etniseen alkuperään perustuvaa syrjintää valvoo vähemmistövaltuutettu ja syrjintälautakunta. Tämä koskee työ- ja virkasuhteiden ulkopuolella tapahtuvaa syrjintää. (Yhdenvertaisuuslaki 2004/6§)

Yhdenvertaisuuslaki asettaa raamit yhdenvertaisuudelle. Se määrittelee mitä syrjintä on ja millä perusteilla ihmisiä yleensä syrjitään. Se myös kertoo miten tulisi toimia, jos syrjintää tapahtuu. Yhdenvertaisuuslaki määrää viranomaisia puuttumaan syrjintää. Syrjintää voi kuitenkin olla hankala todistaa, joka osaltaan vähentää syrjintäilmoitusten tekemistä. Aina kuitenkin pitäisi ilmoittaa syrjinnästä, vaikka todisteita siitä olisikin vähän. Tämä osoittaisi, että esimerkiksi työpaikalla asiaan suhtaudutaan vakavasti ja tällainen ei saa toistua.

3.2 Ihmisoikeuksien julistus

”Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan.” (YK:n Ihmisoikeuksien julistus 1948).

Vaikka ihmisoikeudet ovat yleismaailmallisia, on niiden eteenpäin viemiseksi otettava huomioon kulttuuriset, uskonnolliset ja historialliset erityispiirteet, jotta se olisi toimivampaa. Maailman kansalaisten tulisi hyväksyä se, että tilanteet ja ongelmat tulkitaan oman elämäkokemuksen, historian ja kulttuuriperinteiden kautta ja ratkaisuja ongelmatilanteisiin saattaa olla useita. Ymmärrys ja kunnioitus toisia kohtaan auttaa löytämään ratkaisut erilaisiin ongelmiin. (Unesco-toimikunta 1997, 11–12.)

Ihmisoikeuksien julistus antaa raamit ihmisoikeuksille. Ihmisoikeuksien julistus, jossa mainitaan muun muassa se, että jokainen ihminen syntyy vapaana ja tasa-arvoisena ihmisenä. Julistuksen tavoitteena on saada yhteinen ymmärrys siitä mitä ihmisoikeudet ovat. Se myös pyytää allekirjoittaneita maita edistämään ihmisoikeuksia ja muita perusoikeudellisia vapauksia omissa maissaan. Julistukseen sitoudutaan allekirjoittamalla sen. Se ei ole laillisesti sitova, mutta moni maa tukeutuu siihen, kun puhutaan ihmisoikeuksista. (Smith 2012, 37, 39–41.)

Ihmisoikeuksien julistuksen katsotaan olevan suuri edistysaskel suvaitsevaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi. Moni julistuksen allekirjoittanut maa juhliikin ihmisoikeuksien päivää, joka on 10. joulukuuta, samana päivä kun julistus tuli voimaan. Julistuksen periaate on, että jokaisella ihmisellä on oikeus elämään ja vapauteen. Julistuksessa myös mainitaan yksilön vastuu ihmisoikeuksien edistämiseksi. Jokainen yksilö on vastuullinen kehittämään itseään ja toimimaan oikeudenmukaisesti muita kohtaan. (Smith 2012, 37, 39, 41.) Toisin sanoen, edistystä ei tapahdu, jos ei jokainen myös yksilöllisesti sitoudu niihin ja toimi niiden mukaisesti.

Lait ja julistukset ovat tärkeitä raameja suvaitsevaisuuden edistämiseksi. Ongelmana onkin saada lakipykälät näkymään arjessa. Suvaitsevaisuus lähtee ihmisistä ja heidän toiminnastaan. Lait auttavat ihmisiä luomaan raamit toiminnalleen ja voivat auttaa pohtimaan omia asenteitaan ja mielipiteitään. Jos laki jää vain kirjatuksi säännökseksi, jota kukaan ei näe tai sovelle, ei se auta suvaitsevaisuuden edistämiseksi. Kun viranomainen ottaa asian käsittelyyn ja suhtautuu siihen vakavasti, antaa se myös kuvan muille, että kyseessä on tärkeä asia, joka vaatii huomiota.

4 NUORUUSIÄSTÄ

Nuoruusiässä tapahtuu paljon muutoksia ja tässä ikävaiheessa nuori kehittyy henkisesti. Siksi onkin tärkeää tietää mitä kaikkea nuoruusiän aikana tapahtuu ja miten se vaikuttaa nuoren elämänasenteeseen. Seuraavaksi käsittelemme nuoruusikää, erityisesti nuoren henkisen kehityksen kautta. Vaikuttaako nuorelle antaa suvaitsevaisuuskasvatusta?

Nuoruusiässä saadaan uusia näkökulmia sekä ajatteluun että ympärillä tapahtuvaan elämään. Nuoruudessa empatia kehittyy, muuttuu ja kasvaa. Itsetunto on tärkeä osa ihmistä. Nuoruudessa itsetunto muodostuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Se voi murskata, lannistaa tai rohkaista yksilöä. Nuorelle on tärkeää saada kokea itsensä tasa-arvoiseksi muiden silmissä, eli nuori on erityisen vaikutusaltis muiden mielipiteille. Mitä nuorempina suvaitsevaisuuskasvatus voidaan aloittaa, sitä helpompi on lisätä heidän suvaitsevaisuuttaan. (Ikonen 1997, 38–39.)

Nuoruus käsittää ikävuodet 12–20 (Dunderfelt 2011, 84). Sosiaalinen kehitys muuttuu selvästi nuoruudessa, koska silloin kavereiden merkitys kasvaa sekä heidän kanssaan vietetty aika lisääntyy. Samoissa kaveripiireissä olevat nuoret ovat yleensä samankaltaisia keskenään. Syiksi tähän on esitetty, että he joko hakeutuvat samankaltaiseen seuraan tai he omaksuvat kavereiltaan toimintatapoja ja -malleja. Todennäköisesti kuitenkin se on molempien asioiden yhdistelmä. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 130.) Ystävyysuhteiden tärkeimmät ominaisuudet ovat muun muassa kiinnostuksen kohteet, asenteet, arvot ja persoonallisuus (Sigelman & Rider 2006, 407–408). Ryhmässä nuori ei välttämättä uskalla ilmaista omia mielipiteitään, jos se eroaa enemmistön mielipiteestä. Avoimessa kaveriryhmässä jokainen pystyy kertomaan mielipiteensä ja keskustelemaan niistä.

Leena Suurpää (2005, 62) toteaa artikkelissaan, että esimerkiksi nuoret jotka ovat asennoituneet rasistisesti jäävät taka-alalle toiminnoissa ja rasismia lähestytään usein maahanmuuttajanuorien kautta. Eikö parempi tapa saada nuoret muuttamaan mielipiteitään olisi tutustuttaa heidät eri kulttuureista tulleisiin ihmisiin eikä järjestää ”heille ja meille” erilliset harrastuspaikat?

Nuorella aikuisella elämän vastuut alkavat hahmottua ja muuttua todelliseksi. Jokaisella nuorella on omat yksilölliset tavoitteet aikuisuudelle, ne voivat liittyä työelämään, parisuhteeseen tai lasten hankkimiseen. (Martikainen 2009, 9-10.) Nuoren aikuisen elämäntyyli, maailmankatsomus ja pitkäaikaiset ihmissuhteet syntyvät vuorovaikutuksessa itsensä ja ympäristön välillä. Erilaiset kokeilut, asioiden kyseenalaistaminen ja kriittinen suhtautuminen kuuluu nuoren aikuisen elämän vaiheisiin. Nuori luo ja muokkaa omia arvojaan ja eettistä ajatteluaan vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. (Turunen 2005, 156–159).

Nuori on erittäin altis ympäristön vaikutteille, siksi onkin hyvä, että suvaitsevaisuuskasvatusta toteutetaan perusopetuksessa. Silloin nuori saa lisää näkökulmia omaan ajatteluunsa ja pystyy paremmin ymmärtämään myös muiden eriävät mielipiteet. Kun nuori saa tietoutta vieraista asioista, ei se tunnu enää niin vieraalta ja siitä ei synny niin jyrkkiä mielipiteitä. Suvaitsevaisuuskasvatus on siis hyödyllistä tässä ikävaiheessa.

5 KESKEISET KÄSITTEET

5.1 Erilaisuus

”Erilaisuutta ei tarvitse pelätä, mutta sitä ei tarvitse korostaakaan, vaan voimme lähteä liikkeelle ihmisten samankaltaisuudesta” (Kemppainen-Koivisto & Salmio 2008, 10).

Edellä mainittu lainaus kertoo siitä, että erilaisuus nähdään vieraana ja pelottavana asiana. Olisikin tärkeää saada ihmiset näkemään toisten ihmisten samankaltaisuus. Jokainen meistä omaa omat erilaisuutensa, mutta jokaisessa ihmisessä on myös paljon samaa. Seuraavaksi kuvaan mitä erilaisuus yleensä tarkoittaa. Kun ymmärrämme mitä erilaisuus tarkoittaa, voimme alkaa pohtimaan miten erilaisuuden pelkoa voisi hälventää.

Me olemme kaikki samanlaisia peruskysymysten suhteen. Jokainen kohtaa elämässään samat asiat, kuten syntymä, seksuaalisuus, suvun jatkaminen ja kuolema. Myös hellyyden saamisen ja antamisen tarve on yksi elämän perusasioista. Ihmisten pitäisi nähdä kaikkien ”periaatteellinen samuus”. Jokainen ihminen elämässään joutuu muodostamaan asenteensa ja tapansa suhtautua asioihin ja ilmiöihin, ja asennoituminen muuttuu koko elämän ajan. (Wahlström 1996, 122.)

Lehtosen ja Löytyn (2003, 12) mukaan erilaisuus syntyy silloin kun erilaisuus kohdetaan eli se ei ole valmiiksi olemassa oleva asia. Erilaisuutta esimerkiksi kansallisuutta käytetään usein tehokeinona ilmaisemaan tunnelatausta. Tällä osoitetaan, ettei ihmistä pidetä enää ajattelevana ihmisenä, jonka tekoja tulisi selittää hänen aikomuksiansa kautta, ja näin häneltä riistetään ihmisyys. (Ots 2002, 35.) Rajoitamme myös omaa elämäämme, kun suljemme kanssaihmisemme ulkopuolelle erilaisuuden vuoksi. Miten voisimme oppia näkemään asioita uusin silmin, jos emme salli uusien silmien läsnäoloa?

Erilaisuus voidaan kohdata monella tavalla ja kohtaamistyyliä vaihtelevat myös siinä, että onko avoin erilaisuudelle vai ei. Umayya Abu-Hanna (2012, 34–35.) on kirjassaan jakanut yleisimmät negatiivisuuntaiset suhtautumistavat neljään osaan. Ensimmäinen on neutraalia suhtautumistapa. On helppo suhtautua asiaan neutraalisti silloin kun kohtaaminen on väliaikainen, mutta sitten kun kyse ei ole enää väliaikaisesta kohtaamisesta, on erilaisuuden kohtaaminen haaste. Silloin kun erilaisuudesta tulee arkea, joutuu pohtimaan, kuuntelemaan, puolustamaan arvoja ja toimintatapoja sekä joustamaan ja ehkä jopa muuttamaan joitain toimintatapojaan.

Toinen suhtautumistapa on nähdä erilaisuus pelottavana ja vaativana. Ihmiset jotka suhtautuvat ”heihin” näin, näkevät asiat mustavalkoisina. ”He” tulevat ja vievät työpaikkamme, puolisoimme ja asuntonne. ”Heidän” syyttäminen tästä kaikesta on helpompaa, kuin esimerkiksi globalisaation tuomien muutoksien pohtiminen. (Abu-Hanna 2012, 36–37.) Tämän suhtautumistavan avulla ihminen oikeuttaa itselleen huonon käytöksensä. Kun ”he” vievät meiltä kaiken, niin olen oikeutettu sanomaan mitä mieltä ”heistä” olen.

Kolmas suhtautumistapa on arvottomuuden hierarkian luominen. Tämä tarkoittaa sitä, että asetetaan ”heidät” tiettyyn arvojärjestykseen. Esimerkiksi suomalainen teinityttö on parempi kuin homoseksuaalinen mies ja homoseksuaalinen mies on parempi kuin kurdimies ja kurdimies on parempi kuin somalipoika ja niin edelleen. Tässä suhtautumistavassa yksilö voi nousta arvoasteikolla, jos saavuttaa jotain yleisesti hyväksyttävää ja tavoiteltua asiaa, esimerkiksi valmistuu yliopistosta. Tämä tapa alleviivaa yksilön erilaisuutta taustaryhmäänsä verrattuna, esimerkiksi somalit ovat sivistymättömiä, mutta juuri tämä somali on erilainen. Ominaista tälle ajattelutavalle on myös se, että ”parempi ryhmä” on toiminut pelastajana ja poikkeus on pääsyt vapaaksi taustaryhmänsä otteesta, jossa hän ei olisi voinut mitenkään edistyä. Lähtökulttuuria alennetaan samalla kun yksilöä nostetaan. (Abu-Hanna 2012, 37–39.)

Neljäs suhtautumistapa on ”heidän” näkeminen vihollisina. Tällä hetkellä yleinen vihollisryhmä on muslimit ja islam eli niin sanotut ”terroristit”. Emme keskustele asiasta, vaan hyväksymme valtioiden asettamat linjaukset, että jokaista islamin uskoa harjoittavaa voidaan epäillä, tutkia ja vangita vailla selitystä. Kysymykset miten terroristit oikeasti tunnistaa ja mitä heille pitää tehdä, on vailla vastausta. (Abu-Hanna 2012, 43.)

Abu-Hannan antamat esimerkit käyvät hyvin ihmisiin, jotka eivät ole valmiita muuttamaan omia mielipiteitään ja jotka kokevat erilaisuuden uhkana omalle itselleen. Silloin kun ihminen tiedostaa omat ennakkoluulonsa, on hän avoimempi kohtaamaan erilaisuutta. Hän pyrkii pois yhteiskunnan luomista ennakkoluuloista erilaisia ihmisiä kohtaan. Hän ei näe erilaisuutta uhkaavana, vaan mahdollisuutena tutustua uuteen asiaan.

Pitkänen (1997, 100–101) on taas kuvannut viisi erilaista positiivista tapaa miten ihmisten kypsyneisyys ymmärtää ja kunnioittaa, erilaisuutta näkyä. Ensimmäinen Pitkäsen määrittelemä tapa on, että ihminen tunnistaa oman näkökulmansa suhteelliseksi. Ihminen siis ymmärtää, että ihmisten tapa ajatella on riippuvainen kaikkien omasta kulttuurista, ja että ei ole vain yhtä tiettyä kulttuuria maailmassa. Toinen tapa on, että ihminen osaa olla vastaanottavainen myös muiden asenteille ja arvoille. Ymmärtää, että kaikki kulttuurit ovat erilaisia, esimerkiksi omat aikakäsitykset ja maalliset arvot eroavat muiden aikakäsityksistä ja maallisista arvoista.

Kolmas tapa on, että ihminen ei tarvitse väkivaltaa konfliktien käsittelemiseen. Neljäs tapa on, että ihminen pystyy hyväksymään muutokset. On vastaanottavaisempi uusille asioille ja ei pelkää kokeilla uusia asioita. Viimeinen tapa on, että ihminen osaa arvioida asioita monesta näkökulmasta, ei välttämättä ole ”oikeaa” tai ”vääriä” tapaa toimia. Ymmärtää siis, ettei meidän tapamme ole ainoa oikea keino, vaan on olemassa erilaisia tapoja ja ajatusmalleja toimia. (Pitkänen 1997, 100–101.)

Pitkäsen kuvaamissa tavoissa on punaisena lankana se, että ihminen pystyy ajattelemaan miten tulisi toimia, ennen kuin on alkanut toimimaan ennakkoluulonsa perusteella. Täysin ei ihminen pysty edellä mainittuja tapoja toteuttamaan, koska ihminen on ihminen ja jokaisella on mielipiteet asioihin. Tärkeintä olisikin se, että pyrkii ajattelemaan toimintaansa. Vaikka jossain tilanteessa käykin niin, että toimii ensin ja sitten vasta ajattelee asiaa tarkemmin, niin asian voi korjata myös myöhemmin. Eli jos ymmärtää tehneensä väärin jotain ihmistä kohtaan, niin osaa pyytää anteeksi ja oppia virheestään.

Ennakkoluulojen murtamista varten tarvitaan sitä, että ihminen kohtaa erilaisuutta arkielämässään. Jos esimerkiksi erilaiset ihmisryhmät asuisivat samoilla asuinalueilla ja kävisivät samoja kouluja, niin vuosien mittaan he kasvaisivat niin yhteen, ettei erilaisuutta enää huomattaisi. (Wahlström 1997, 101.) Jotta erilaisuus olisi normaalia, tulisi erilai-

suutta kohdata joka päivä, jolloin siitä tulisi arkista. Myös se kun edes vähän saa kosketusta erilaisuuteen, auttaa ymmärtämään sitä paremmin.

5.2 Vähemmistö

Vähemmistö ja erilaisuus liittyvät toisiinsa, mutta ne eivät kuitenkaan ole täysin sama asia, vaikka päällekkäisyyksiä niissä on. Miksi siis pitää määritellä kuka kuuluu vähemmistöön tai mikä on vähemmistö? Packer (1996, 123) perustelee asian näin; jotta jokainen ihminen voisi saada oikeutta, täytyy oikeuden tietää peruseriaatteet, miksi henkilö kokee epäoikeudenmukaisuutta. Jos oikeudella ei ole tietoa mihin tukeutua ihmisoikeus asioissa, on niitä hankala puolustaa ja edistää.

Vähemmistö-sanalla on useita eri määritelmiä. Keskeisimpiä ovat kuitenkin tunnuspiirteet (muun muassa ulkoiset ja uskonnolliset piirteet), jotka erottavat vähemmistön valtaväestöstä. (Laitinen & Riikonen 1993, 46–50.) Toinen määritelmä on, että vähemmistö on ryhmä ihmisiä, jotka poikkeavat tietyllä alueella asuvasta valtaväestöstä, henkilön alkuperänsä tai jonkin henkilöön liittyvän ominaisuuden vuoksi. Tämä määritelmä kattaa myös muut kuin ulkoiset piirteet. (Lång & Mohell 1996 20.) Robertson (1987, 286–287) taas määrittelee vähemmistön niin, että se on tietoinen ryhmä ja ryhmän sisällä on yhteenkuuluvuuden tunne. Hän myös toteaa, että vähemmistön jäsenyyteen synnyttään ja siitä on hankala erota.

Packerin (1996, 124–125) mielestä vähemmistöt voidaan jakaa kahteen ryhmään: positiiviset ja negatiiviset vähemmistöt. Positiivisella vähemmistöllä tarkoitetaan ryhmää, joka on sitoutunut toisiinsa ideologiansa tai elämäntapansa kautta. Negatiivinen vähemmistö on taas ryhmä, joka joutuu kokoajan puolustautumaan syrjintää vastaan. Negatiiviset vähemmistöt ovat niin sanotusti syntyneet vähemmistöksi ja he eivät voi erota siitä ”tittelistä”. Positiiviset vähemmistöt ovat taas niin sanotusti valinneet elämäntapansa. Molemmat vähemmistöryhmät kokevat syrjintää ja siksi myös positiiviset vähemmistöt lasketaan vähemmistöryhmään.

Packerin tekemä jaottelu on kaikista kattavin, mutta minusta harva positiivisen ryhmän vähemmistöistä kuitenkaan valitsee elämäntapaansa. Eli jos on homoseksuaali, niin se ei ole asia jota voi muuttaa, joten tavallaan se on myös vähemmistöryhmä johon synnyttään. Ehkä pointtina on se, ettei negatiivisen vähemmistön jäsen voi piiloutua enemmistöstä, esimerkiksi ihon väri tai uskonto ”paljastaa” hänet. Jotta kenenkään ei tarvitsisi piiloutua enemmistöltä, pitäisi saada erilaisuus normaaliksi.

5.3 Stereotypia

Stereotypia on myös tärkeä määritellä opinnäytetyössäni, koska se liittyy keskeisesti ihmisten ennakkoluuloihin. Stereotypia on asia, joka on mukana arjessa kokoajan. Se esiintyy vitseissä ja televisio-ohjelmissa. Onko stereotypia kuitenkaan täysi huono asia? Vai voiko se liittyä ihmisen tapaan käsitellä uusia asioita? Seuraavaksi kerron tarkemmin mitä stereotypiat oikeasti ovat.

Stereotypia on yhteyksissä ennakkoluuloihin. Stereotypia on myös yksi ihmisen puolustusmekanismeista, joka auttaa ihmistä toimimaan uusissa ja oudoissa tilanteissa. Kuten myös ennakkoluulot, stereotypiat muuttuvat ongelmallisiksi silloin kun niistä tulee pysyviä, eikä osata suhtautua niihin kriittisesti. (Pitkänen 1997, 69.) Jokainen ihminen on siis altis tekemään stereotypioita ja se on osa ihmisluontoa. Se miten itse suhtautuu asiaan vaikuttaa siihen, ovatko stereotypiat huono vai hyvä asia.

Virtasen (1994, 40–41) mukaan stereotypia on ihmisen tapa pelkistää tiedonkäsittelyään. Stereotypiat voivat olla henkilökohtaisia, mutta usein ne on opittu muilta samassa yhteisössä eläviltä ihmisiltä. Stereotypia ei aina kohdistu tiettyyn ryhmään tai ryhmän jäsenen vaan se voi myös perustua yhteen yhteiseen piirteeseen, jonka avulla niputetaan ihmiset yhteen. Yksi esimerkki stereotypiasta on, että ajattelee kaikkien blondien olevan tyhmiä. Stereotypiassa ensin määritellään ihminen ja vasta sitten havainnoidaan miten asia oikeasti on (Toivonen 1990, 39).

5.4 Rasismi

Rasismilla on monenlaisia erilaisia määritelmiä ja se on ajan saatossa kasvanut laajemmaksi käsitykseksi. Milesin (1994, 67) mukaan rasismi alun perin tarkoitti teoriaa, jossa rotu on ihmisiä erottavana tekijänä. Eli eri roduilla on erilaisia tunnusmerkkejä ja kykyjä. Rasismi sana onkin lähtöisin englannin kielisestä sanasta race, joka tarkoittaa rotua. Nykyään rasismin käsite nähdään laajempaan, se on uskomus, jossa ihmisen etninen, kansallinen tai kielellinen alkuperä tai ryhmä määrittelee ihmisen arvon (Wahlström 1996, 89).

Rasismi on sitä, että käyttäytyään kielteisesti ja syrjivästi sellaisia henkilöitä kohtaan, jotka ovat erilaisia ulkonäöltään tai kulttuuriltaan. Rasistinen henkilö suhtautuu halveksivasti ja epäluuloisesti erilaista ihmistä kohtaan. Jokainen ihminen on taipuvainen käyttäytymään epäluuloisesti, kun tapaa erilaisia ihmisiä. Se on luontaista jokaiselle. Kuitenkin ihmisen saadessa lisää tietoa ja aikaa tutustua asiaan, ei se tunnu enää vieraalta ja epämukavalta. Rasistinen ihminen ei kuitenkaan pyri muuttamaan omia ennakkokäsityksiään, ja hän kieltäytyy vastaanottamasta tietoa ja tutustumasta uusiin asioihin ja ihmisiin. Usein ihminen, joka käyttäytyy rasistisesti, ajattelee että kaikki liian erilaiset asiat uhkaavat hänen rauhaansa ja elämäänsä. (Tahar 1998, 7-10.)

Rasisti luulee olevansa parempi kuin muut, samoin kun hänen ”rotunsa” on parempi ja jalompi kuin muut ”rodut” (Tahar 1998, 21). Rasismi ilmenee arkitilanteissa monin eri tavoin muun muassa poissulkemisena, katseilla, erilaisella kohtelulla, oikeuksien epäämällä ja äärimmäisissä tapauksissa väkivallalla (Rastas 2005, 87.) Ben Jelloun Taharin (1998, 15–17) mielestä hyviä tapoja torjua rasismia on näyttää, että meillä kaikilla on samanlaisia ongelmia, huolia, iloja ja suruja. Myös matkustelu auttaa näkemään asioita uusin silmin. Ihminen voi miettiä ja olla utelias uusista asioista. Näin ihminen voi saada uusia näkökulmia ajattelutapaansa. Kun annamme itsellemme luvan tutustua muihin, voimme myös paremmin ymmärtää itseämme.

5.5 Syrjintä

Aiemmissa kappaleissa kerroin erilaisuudesta, vähemmistöistä, stereotyyppioista ja rasismista. On helpompaa ymmärtää syrjintää, kun tiedämme mitä ne tarkoittavat. Tällöin pystymme paremmin ymmärtämään ketkä siitä kärsivät ja miksi. Syrjintääkin on monenlaista ja se voi olla eritasoista. Seuraavaksi perehdyn tarkemmin siihen mitä syrjintäkäsité sisältää.

Ihmisten välisiin eroihin perustuva ei-hyväksyttävä erottelu on syrjintää. Mikä sitten on hyväksyttävää ja mikä ei-hyväksyttävää erottelua? Jos ihmisoikeuksien kannalta erottelu on hyväksyttävää, ei se silloin ole syrjintää, esimerkiksi naisille ja miehille erilliset vessat. Jos taas erottelu on niin jyrkkää ja voimakasta, ei edes hyväksyttävä peruste tee syrjintää oikeutetuksi. Ihmisoikeussopimuksissa on lista, jossa luetellaan joukkoperusteita, jotka tekevät syrjinnän kielletyksi, kuten ihon väri ja sukupuoli. Se ei ole kaiken kattava, mutta antaa viitteitä siihen. (Dahlgren 1996, 7-9.) Juuri tämä asia tekee syrjinnän havaitsemisesta hankalampaa, tietävätkö ihmiset missä syrjinnän raja oikeasti menee?

Syrjinnän kohteeksi voi joutua useamman kuin yhden syyn vuoksi, muun muassa näkövammaisuus voi kohdata syrjintää myös sukupuolensa ja ikänsä vuoksi. Jokainen voi myös kokea syrjinnän erilailla, esimerkiksi homoseksuaali nainen voi kokea syrjinnän johtuvan siitä, että on nainen, kuin siitä että on homoseksuaali. Homoseksuaalimies taas useammin kokee syrjinnän johtuvan siitä, että on homoseksuaali, kuin siitä että on mies. (Kaaja 2002, 91.) Syrjintämuoto on siis monesti riippuvainen ihmisen tunnetilasta.

Syrjinnästä voidaan puhua silloin kun henkilö määrätietoisesti torjuu tarjolla olevan tiedon sekä neuvotteluyritykset ja jatkaa niistä huolimatta syrjintää. Neuvottelukumppanin ollessa valmis myöntämään ja korjaamaan virheensä, ja kun syrjivät elementit poistuvat, voidaan puhua vain tietämättömyydestä tai ajattelemattomuudesta. (Loijas 2002, 76.)

Robertsonin (1987, 295) mukaan ennakkoluulot ja syrjintä esiintyvät yhdessä neljällä eri tavalla. Ensimmäinen tapa on sellainen, jossa ihminen on ennakkoluuloton asioille ja ei syrji eikä omaa kielteisiä asenteita. Henkilö toteuttaa tasa-arvoa sekä käytännössä että teoriassa. Toinen tapa on sellainen, jossa ihminen on ennakkoluuloton, mutta kuitenkin syrjii vähemmistöjä, silloin kun on siihen tilaisuus. Ei sinänsä omaa kielteisiä asenteita

vähemmistöjä kohtaan. Kolmas tapa on sellainen, jossa ihminen on ennakkoluuloinen, mutta ei syrji vähemmistöjä. Kuitenkin toimii näin vain, koska sosiaalinen paine on niin suuri. Hän haluaa näennäisesti noudattaa lakeja. Viimeinen tapa on sellainen, jossa ihminen on ennakkoluuloinen, ja syrjii vähemmistöjä sekä ajatuksillaan että teoillaan. Tiedostaa oman toimintansa ja pyrkii naamioimaan toimintansa vähemmän näkyvään muotoon.

Minusta Robertsonin jaottelu on hyvin kiintoisa ja tunnistettava. Jaottelussa voi tunnistaa ihmistyyppit. Esimerkiksi kohta kaksi eli henkilö, joka kokee olevansa ennakkoluuloton, mutta syrjii silti tilaisuuden tullen. Tämä kuulostaa sellaiselta, joka syrjii esimerkiksi sosiaalisen paineen takia. Eli lähtee syrjintään mukaan, koska muutkin niin tekevät. Tämä on varmasti hyvinkin yleistä, eikä henkilö uskalla asettua vastavirtaan ja sanoa omia mielipiteitään asiaan.

Myös kohta kolme on samantyylinen ihmistyyppi kuin kaksi, mutta erona on vain se, että hän ei syrji vaikka kokeekin syrjinnän oikeutetuksi. Tämäkin henkilö voisi olla sellainen, joka salaa mielipiteensä ja menee valtavirran mukana. Molemmat ihmistyyppit ovat alttiita muiden ihmisten mielipiteille ja toimivat muiden mukana niin sanotusti ilman omia aivoja. Ensimmäinen ja viimeinen ihmistyyppit ovat enemmän sellaisia, jotka uskaltavat sanoa oman mielipiteensä, eivätkä pelkää muiden reaktioita siitä.

6 ENNAKKOLUULO

Ennakkoluulot liittyvät olennaisesti suvaitsevaisuuteen. Edellä mainitut käsitteet loivat kuvan erilaisuudesta ja syrjinnästä. Ennakkoluulot ovat se asia mikä syntyy, kun kohtaamme erilaisuutta ja syrjintä on mitä yleensä siitä seuraa. Ennakkoluulot ovat kuitenkin luontainen asia ihmiselle. Seuraavaksi käsitteelenkin erilaisia määrittäviä ennakkoluuloista sekä niiden synnystä että ehkäisystä. Miten voisi suhtautua omiin ennakkoluuloihin järkevästi?

Kaikilla ihmisillä on jonkinlaisia ennakkoluuloja. Yleensä ennakkoluulot kohdistuvat outoon ja uuteen asiaan ja siihen kehitty usein kielteinen asenne. Miksi ihmisillä on ennakkoluuloja ja mistä ne syntyvät? Näistä asioista ollaan montaa mieltä ja niitä on hankala selvittää. Yleisemmin ennakkoluulot kohdistuvat perheeseen, uskontoon, maahan ja politiikkaan. (Lahti 1994, 62.)

Ennakkoluulo on luulemista ennalta eli ilmiöstä on jo muodostettu kielteinen kuva ennen kuin on edes kohdannut sen. Ennakkoluulo on stereotyyppinen asenne ilmiötä tai ihmisryhmää kohtaan. Se on yleensä hylkäävä, yksinkertaistettu ja kaavamainen kuva. Jos asennoitumisemme on ennalta lyöty lukkoon, emme vaivaudu tarkistamaan sitä. Kaikilla ihmisillä on jonkinlaisia ennakkoluuloja, koska tulkintoja ja merkityksiä luodaan kokoajan erilaisista ihmisistä ja ilmiöistä. (Wahlström 1996, 72.) Ennakkoluulot eivät aina ole pahasta, vaan ne auttavat myös ihmistä olemaan varovaisempi, esimerkiksi pimeillä kujilla. Silloin kun ennakkoluuloista ei ole valmis luopumaan, vaikka olisi saanut uutta tietoa asiasta, muodostuu se ongelmalliseksi.

Suvaitsevaisessa ihmisessä ennakkoluulot voivat muuttua ja murtua. Suvaitsematon ihminen taas pitää kiinni uskomuksistaan, vaikka niille ei olisikaan totuus pohjaa. (Wahlström 1996, 72.) Esimerkiksi, jos ajattelee kaikkien naisten olevan tyhmiä ja kun tapaa naisen, joka on viisas, eivät ennakkoluulot kaikista muista naisista muutu. Silloin vain ajatellaan, että juuri tämä henkilö on epänaissellinen, eikä ole niin sanotusti oikea nainen. Ennakkoluulot pysyvät siis samana kuin aikaisemminkin ja henkilö ei opi kokemuksestaan. (Liebkind 1996, 218.)

Ennakkoluuloja syntyy, kun on tietämätön ja välinpitämätön muiden arvoa, elintapoja ja oikeuksia kohtaan. Parhaiten ennakkoasenteisiin voitaisiin puuttua kouluttamalla, tiedottamalla ja kasvattamalla. (Tigerstedt-Tähtelä 2008, 9.)

Ihmisen ensimmäiset ennakkoluulot tulevat hänelle läheisiltään ihmisiltä, jonka takia olisikin tärkeää saada jo lapsena paljon erilaisia kontakteja. Esimerkiksi monikulttuurisessa päiväkodissa lapsi tutustuisi uusiin asioihin, ja ei myöhemmin kokisi niitä uhkaavina ja pelottavina asioina. Kontaktit, jotka antavat tietoa ja tuttavuuden tunnetta, vähentävät ennakkoluulojen syntymistä ja murtavat jo syntyneitä olettamuksia kyseisestä ryhmästä. (Wahlström 1996, 105.) Siksi olisikin tärkeää, että jo lapsesta saakka ihmiset saisivat kokemuksia ja asiallista tietoa vieraasta kulttuurista, erilaisista ihmisistä ja erilaisista toimintatavoista. Jotta tämä toteutuisi, pitäisi asioita puhua avoimesti ja monesta näkökulmasta.

Ihmisellä on luontainen taipumus tehdä yleistyksiä, luokitteluja ja omia käsitteitä kokemuksiansa perusteella eli toisin sanoen ihminen on perusluonteeltaan ennakkoluuloinen (Ikonen 1997, 37). Negatiivinen ajattelu korostuu ennakkoluuloisessa ajattelussa ja se ei yleensä perustu kokemukseen tai tietoon. Ennakkoluuloinen ajattelu on yleensä henkiloä tai ryhmää halventava asenne, negatiivisten tunteiden ilmaisua sekä syrjivää käyttäytymistä erilaisia ihmisiä tai ryhmää kohtaan. Ulospäin ennakkoluulot näyttäytyvät väheksymisenä, välttelynä, syrjintänä sekä fyysisenä aggressiona. (Rautiainen 2005, 69.)

Ihminen tulkitsee ympäristöään sekä ohjaa käyttäytymistään sosiaalisissa tilanteissa ja jäsentää kokemukset kokonaisuudeksi asenteidensa avulla. Asenteet ovat yksi vaikuttava tekijä siihen miten ihminen käyttäytyy muita kohtaan, erityisesti tuntemattomien ihmisten kohdalla. Kaikissa päivittäisissä toiminnoissa on mukana ihmisten asenteet. (Erwin 2005, 9.) Asenteet ja ennakkoluulot ovat yhteydessä syrjintään. Kun ihminen tutkiskelee omia ennakkoluulojaan ja asenteitaan, voi hän ennaltaehkäistä omaa mahdollista rasistista tai syrjivää käyttäytymistään. Erilaisuuden hyväksyminen on arvo, jota voi olla vaikea sisäistää. (Sinivuori & Sinivuori 2007, 86–87.)

Asenteiden vääristymiä syntyy myös myönteisestä ryhmäsitoutumisesta. Korostamalla erilaisuutta ja erinomaisuutta, ryhmät erottuvat toisistaan. Ryhmäsitoutumisessa omakсутaan ryhmän ominaisuudet ja näin ihminen kasvaa ryhmän jäseneksi. Tämä kuitenkin myös luo pohjan ennakkoluuloille, syntyy me ja he ryhmiä. (Lahti 1994, 62.) Oma kulttuuri on kuitenkin tärkeä osa henkilön identiteettiä, mutta kuitenkin tulisi myös kunnioittaa toisenlaisia kulttuureja, ihmisiä, käsityksiä ja uskontoja. Täytyy ymmärtää, että oma kulttuuri on vain yksi osa maailman erilaisista kulttuureista. (Wahlström 1997, 100.)

Negatiivisen ennakkokäsityksen muuttaminen on hankalaa. Ei riitä, että esimerkiksi kaksi tai kolme ihmistä tietystä ryhmästä ilmoittavat eriävän mielipiteensä. Sitä pidetään silloin vain poikkeuksena. Iso ja vahva ryhmittymä sen sijaa voi helpommin muuttaa ennakkokäsityksiä. (Lahti 1994, 64.) Monesti ihmisten toimintaan vaikuttaa myös muiden ihmisten suhtautuminen heihin. Eli kun kielteinen leima on saatu, ihminen alkaa käyttäytyä sen leiman mukaisesti. (Lahti 1994, 64.) Ennakkoluulot asuvat meissä jokaisessa, suvaitsevaisuuden edistämiseksi pitäisi saada ihmiset ajattelemaan omia ennakkoluulojaan. Kun tiedostamme omaavamme niitä, voimme paremmin ymmärtää omaa toimintaamme.

7 SUVAITSEVAISUUS

7.1 Mitä suvaitsevaisuus tarkoittaa?

Suvaitsevaisuus on monimutkainen asia, ainakin tuntuu olevan. Seuraavaksi perehdyn tarkemmin suvaitsevaisuus-käsitteeseen; mitä se tarkoittaa ja miksi sitä tarvitaan? Suvaita-sana on selitetty nyky-suomen sivistyssanakirjan mukaan niin, että se merkitsee samoja asioita kuin sietää, kärsii, kestää, sallia ja hyväksyä. Suvaitsevaisuus on moni-vivahteinen käsite, jolle on yhtä monta selitystä kuin on selittäjääkin. (Jakobson 2001, 10.) Suvaitsevaisuus-sanan määritelmä onkin siksi monelle hämähä, ja monesti ajatellaan, että suvaitsevainen ihminen hyväksyy kaikki ja kaiken. Elisabeth Tigerstedt-Tähtelän (2008, 9.) mielestä suvaitsevaisuus näkyy arkikielessä niin, että suvaitaan ilmiötä, josta ei pidä. Kun taas ihmisoikeuksien näkökulmasta suvaitsevaisuus on ihmisten välisen tasa-arvon ja ihmisarvon hyväksymistä myös käytännössä.

Räty (2002, 205) määrittelee suvaitsevaisuuden niin, että sillä tarkoitetaan kykyä arvostaa ja kunnioittaa toista ihmistä tämän uskonnosta, seksuaalisesta suuntautuneisuudesta, ihonväristä tai kansalaisuudesta huolimatta. Suvaitsevaisuus ei ole kaikkien asioiden hyväksymistä vaan avoimuutta. Suvaitsevaisuudella on rajansa, jos hyväksyisimme, ymmärtäisimme ja sallisimme kaiken, johtaisi se moraaliseen rappioon yhteiskunnassa (Jakobson 2001, 10). Toisin sanoen suvaitsevainen ihminen tietää vähemmistöryhmän ”pahuuden” johtuvan samoista asioista kuin se johtuu enemmistöryhmässäkin. Kun taas suvaitsematon ihminen katsoo sen johtuvan siitä, että hän on tietyn vähemmistöryhmän jäsen. Esimerkiksi hän varasti rahaa, koska on tummaihoisen. Suvaitsevainen ihminen hyväksyy ihmisten erilaisuuden pitämättä heitä eriarvoisina. (Liebkind 1996, 219.)

Wahlström (1997, 99.) määrittelee suvaitsevaisuuden niin, että se on kyky kunnioittaa muita eli ihmiset ovat keskenään tasavertaisia ja arvostettavia. Riippumatta siitä onko toisella eri uskonto, ihonväri, puhekieli, seksuaalinen suuntautuneisuus tai kansalaisuus. Hänen mielestään myös tärkeimpiä rakennusaineita suvaitsevaisuudessa on ihmissuhdetaidot, ongelmiensietokyky, ristiriitojen sovittelutaidot, yhteistyökyky ja pyrkimys nähdä erilaisuus rikkautena eikä uhkana. Suvaitsevainen ihminen on siis henkilö, joka ei

tuomitse, pilkkaa tai sorra muita. Hän ymmärtää, että erilaisuus kuuluu kaikkeen elämään. Suvaitsevaisuus on Wahlströmin mielestä siis avoin ja hyväksyvä suhtautumistapa.

Edellä kuvatut suvaitsevaisuuden määritelmät ovat samankaltaisia keskenään, omaten vain pieniä eroja. Suvaitsevaisuus onkin monenkirjava käsite ja pääsääntönä siinä on ihmisen hyväksyminen omana itsenään. Suvaitsevainen ihminen ymmärtää, etteivät ihmisen teot johdu siitä, että hän on erilainen, vaan siitä, että on ihminen. Suvaitsevainen pystyy erottamaan ihmisen ja ihmisen tekemät teot toisistaan.

Jos suvaitsevaisuus ajatellaan kärjistettynä esimerkkinä voi siinä syntyä kahden tason jäseniä: suvaitsevia ja suvaittuja. Tämä määritelmä luo valtaa toisen ylle. Eli huonoimmassa tapauksessa suvaitsevaisuuden seurauksena syntyykin kaksi kastia eikä tasa-arvoinen maailma, niin kuin sen tarkoituksena on. Suvaitsevaisuudesta on viime aikoina puhuttu myös niin, että se edistää jonkun ryhmän oikeuksia toisten kustannuksella. Suvaitsevaisuus kuitenkin hyödyttää koko yhteiskuntaa, koska se laukaisee jännitteitä ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. (Newey 2011, 219.) Kultaisen keskitien löytäminen tässäkin asiassa on hankalaa. Täytyy kuitenkin muistaa, että jotkut ihmiset tarvitsevat enemmän apua pärjätäkseen elämässä. Oikea tasa-arvo onkin sitä, että kaikilla on mahdollisuus hyvään elämään ja osa vain tarvitsee enemmän apua sen saavuttamiseksi kuin toiset.

Suvaitsemattomuutta syntyy kun kohtaamme jotain uutta, erilaista ja meille outoa ilmiötä tai asiaa. Kun ihmisellä ei ole keinoja ymmärtää tuntematonta asiaa, muuttuu se uhkaavaksi. Ihmisen oma epävarmuus estää avoimen kohtaamisen. Suvaitsevaisuuteen tarvitaan muutakin kuin suvaitsemista. Tarvitaan perusluottamusta ja mahdollisuutta ymmärtää ja arvioida vierasta asiaa tai ilmiötä. Suvaitsevaisuus tarvitsee uskoa ja kykyä empatiaan. Suurin suvaitsemattomuuden aiheuttaja onkin ymmärtämisen vaikeus ja välinpitämättömyys muita kohtaan. (Tamminen 2001, 20.)

Kun suvaitsevaisuus perustuu etäisyyteen, puhutaan silloin ”negatiivisesta solidaarisuudesta” eli suvaitsevaisuus merkitsee raja-aitojen ylläpitämistä eikä niiden purkamista tai murtamista. Suvaitsevaisuus on enemmän passiivista kuin omakohtaista. Sitä korostetaan mieluummin periaatteellisella tasolla kuin aktiivisesti itse toimien sen eteen. Vaik-

ka suvaitsevaisuuden eteen on tehty erilaisia käytäntöjä, joiden tarkoitus on edistää sitä, on se kuitenkin jäänyt vain yleisluontoiseksi periaatteeksi. (Suurpää 2005, 57–58.)

Doublethink on käsite, jonka keksi George Orwell, se tarkoittaa sitä, että samanaikaisesti hyväksyy ja pitää kahta ristiriitaista uskomusta. Eli kun puhetasolla arvostamme erilaisuutta, kuitenkin käytännössä haluamme sulauttaa heidät valtaväestön kaltaisiksi. Jotta voisimme rakentaa erilaisia kulttuureja vaalivia toimintatapoja, on molempien osapuolien muututtava sekä ”meidän että heidän” ja myös pelisääntöjä tulee muuttaa. (Abu-Hanna 2012, 205.) Suvaitsevainen ihminen tiedostaa omat asenteet ja ennakkoluulot ja pyrkii muuttamaan niitä. Suvaitsevaisuus on ihmisten näkemistä yksilöinä ja yhtä arvokkaina, mutta kaikkia ihmisten tekemiä tekoja ei tarvitse ja eikä pidä hyväksyä.

Joidenkin tutkijoiden mielestä suvaitsevaisuus pitäisi perustua kunnioitukseen, eikä sietämiseen tai sallimiseen. Suvaitsevaisuuden ydin erään näkemyksen mukaan on kansalaisten itsehillinnässä, eli kun paheksuu jotain asiaa tai ilmiötä, ei julkisesti sitä ilmaise. Periaatteessa siis paheksunta jää yksityisasiaksi. (Newey 2011, 220–221.) Suvaitsevaisuus on sitä, että henkilö haluaa saada enemmän tietoa ja ymmärtää syvällisemmin erilaisuutta. Suvaitsevainen ihminen ei halua muuttaa toista ihmistä eikä kritisoi heitä. Hän toimii kuin tutkija, joka selvittää, ymmärtää ja tulkitsee asioita niin kuin ne ilmenevät. Suvaitsevaisen henkilön tulee omata henkistä nöyryyttä jonkin verran. Voin yrittää ymmärtää ja hyväksyä erilaisuutta ja ymmärrän, etten ole aina oikeassa. (Wahlström 1997, 103.)

Suvaitsevainen ihminen pohtii omia mielipiteitään ja kuuntelee myös muiden mielipiteet, vaikkei olisikaan niistä samaa mieltä. Hän pystyy keskustelemaan eriävistä mielipiteistä muiden kanssa ilman, että kokee oman ajattelun tai identiteetin uhatuksi. Eli suvaitsevainen ihminen kunnioittaa toista ja hänen elämäntyyliään, vaikka se eroaisikin täysin omasta elämäntyylistä. Hän näkee, että myös muiden erilaiset toimintatavat voivat olla toimivia.

Miksi suvaitsevaisuutta sitten tarvitaan? Mitä hyötyä siitä on maailmalle? Wahlströmin (1996, 104) mielestä suvaitsevaisuutta tarvitaan, koska ilman sitä sivistyneen yhteiskunnan olemassaolo on vaakalaudalla ja samoin myös ihmiskunnan säilyminenkin. Su-

vaitsevaisuus ei ole kaikkien asioiden hyväksymistä, vaan se on aktiivista oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvoisuuden puolustamista sotia, rasismia ja väkivaltaa vastaan. Suvaitsevaisuus on aina yhteydessä yhteiskunnassa vallitsevaan ilmapiiriin.

Potentiaalisia konflikteja voidaan vähentää suvaitsevaisuudella. Suvaitsevaisuus auttaa vähentämään ylemmydentunnetta muita kulttuureja kohtaan ja auttaa yhteiskuntia pääsemään yli vanhoista ennakkoluuloista ja stereotyyppioista. Suvaitsevaisuus tarkoittaa avoimuutta, uteliaisuutta ja viestintää. Tieto ja ymmärrys kulkevat käsi kädessä suvaitsevaisuuden kanssa. Siksi koulutus onkin yksi parhaimmista tavoista edistää suvaitsevaisuutta. Koulutuksella voidaan paljastaa ihmisten samankaltaisuus ja opettaa arvostamaan erilaisuutta. Täytyy kuitenkin muistaa ettei suvaitsevaisuus tarkoita sitä, että ollaan piittaamattomia, passiivisia tai hiljaisia silloin kun vähemmistöjä tai muita erilaisia ryhmiä/henkilöitä sorretaan. Vaan sitä, että nousemme kaikki puolustamaan niitä, joiden perusoikeuksia ja vapautta rikotaan. (YK:n alueellinen tiedotuskeskus, haettu 28.5.2013.)

Suvaitsevaisuutta tarvitaan, jotta voisimme mennä eteenpäin elämässä ja oppia historian virheistä. Tällä hetkellä näemme miten eroamme toisistamme. Nyt voisimme alkaa katsoomaan missä me olemme samanlaisia ja rakentaa yhteistyön sen pohjalta. Utopistisesti ajatellen suvaitsevainen maailma on sellainen, jossa ei ole sotia tai ihmisoikeuksia rikkovia tapahtumia. Jotta pääsisimme edes vähän lähemmäksi rauhallista maailmaa, tarvitsemme suvaitsevaisuutta ja suvaitsevaisia maailman kansalaisia.

Suvaitsevaisuus on kuitenkin myös kaksisuuntainen tie, se ei voi onnistua ilman molemminpuolista suvaitsevaisuutta. Yhdenvertaisuus on testi yhteiskunnalle, se testaa kuinka luova, joustava ja kehittyvä yhteiskunta voi olla. (Puumalainen 2002, 51.) Jokaisella on siis vastuu suvaitsevaisuudesta ja suvaitsemattomuudesta. ”Ihannekuva” ihmisestä muuttuu ja jokaisella aikakaudella kulttuurissa ”ihannekuva” on erilainen. (Kulomäki 1985, 79.) Ehkä jonain päivänä ihmisen ”ihannekuva” on suvaitsevainen ihminen.

7.2 Miten suvaitsevaisuutta voisi edistää yksilönä ja yhdessä?

Miten yksittäinen ihminen voisi edistää suvaitsevaisuutta tai miten yleensäkin suvaitsevaisuus saataisiin arkeen mukaan? Suurpää (2005, 64) sanoo suvaitsevaisuuden ongelman sekä edellytyksen olevan erilaisuus. Artikkelissaan hän toteaa suvaitsevaisuuden suurimman haasteen olevan saada muutettua periaatteellinen suvaitsevaisuus toiminnalliseksi ja arkipäiväisemmäksi. Myös Tiina Salmio ja Riitta Kemppainen-Koivisto (2008, 10) korostavat, että suvaitsevaisuuden saavuttaminen on pitkä ja jatkuva työprosessi, mutta omien arvojen ja asenteiden pohtimista kuten myös suvaitsevaisuutta ja muiden huomioon ottamista voi harjoitella.

Yksilönä ihminen voi pohtia omia mielipiteitään ja asenteitaan. Yksi asia mikä auttaa suvaitsevaisuuden edistämistä yksilön tasolla on empatian tunteminen. Empatia on sitä, että osaa asettua toisen asemaan (Heikkinen 2004, 105). Se on kykyä jakaa toisen ihmisen kokemaa tunnetilaa sekä kyky kohdata toisen ihmisen kärsimys. Toisin sanoen voisi sanoa, että empatia on sitä, että ymmärtää toisen ihmisen mielentilaa tuntematta kuitenkaan samoin. (Kauppila 2005, 186.) Tietämys toisten ihmisten ongelmista tai vieraudesta ei ole riittävää, vaan on osattava myös eläytyä erilaisten ihmisten erilaisiin elämäntilanteisiin (Räty 2002, 206–207).

Empatia on taito, jota voi opetella. Siihen kuuluvat taidot ovat toisen roolin omaksuminen ja näkökulman oivaltaminen, kyky viestiä oma kokemus niin, että syntyy vuorovaikutus, joka on empaattinen sekä toisen tunteiden tarkka tunnistaminen ja tunteiden syiden ymmärtäminen. (Saarinen & Kokkonen 2003, 101–102.) Empatian tunne auttaa henkilö näkemään ihmisten välisen samanlaisuuden ja se taas auttaa suvaitsevaisuuden syntymisessä (Wahlström 1997, 102).

Wahlström (1997, 104) esittää kiintoisan asian artikkelissaan, että kilpailu ja henkisesti vaativat suoritukset lisäävät suvaitsemattomuutta. Tätä hän selittää niin, että tutkimusten mukaan lukiolaiset ovat ammattikoululaisiin verrattuna suvaitsemattomampia ja keskiikäiset miehet ovat suvaitsemattomimpia naisiin verrattuna. Heitä yhdistää se asia, että

lukiossa vaatimustaso ja suorituspainet ovat korkealla ja keski-ikäisten miesten elämä on paljolti suorittamista, työtä ja myös usein kovaa kilpailua.

Kun henkilö on suorittaja, voi hän kokea, että henkilöt jotka ovat kotona ilman työtä, makaavat sohvalla tyytyväisenä ja tuhlaavat hänen ansaitsemat verorahat. Tämä synnyttää ennakkoluuloisen ja rasistisen asenteen. Henkilö ei näe asian toista puolta sitä, että esimerkiksi pakolainen on menettänyt kaiken muun muassa kotimaansa ja sosiaalisen asemansa, ja pakolaisella ei ole mahdollisuutta palata kotiin. Kulttuurissamme ihannoimme suorittamista, työ on tärkeä osa elämäämme. Jos toinen ei onnistu saamaan työtä, purkautuu se jyrkkinä asenteina. (Wahlström 1997, 104.) Tämä ei vaan koske maa-hanmuuttajia, vaan väheksyntä kohdistuu myös työttömiin suomalaisiin; miksi tuo vaan makaa kotona, kun voisi töitäkin tehdä.

Tällaisiin suvaitsemattomuuden syihin on hankala puuttua, se vaatisi sitä, että arvomaailmamme muuttuisi. Suorittamiskulttuurin pitäisi muuttua kohti inhimillisempää kulttuuria. Suvaitsevaisuutta voidaan edistää myös kasvatuksellisesti. Yksi keino on muun muassa roolinotto. Roolinotto tarkoittaa sitä, että soveltaa omaan näkökulmaansa, ajatteluun, tunteisiin ja toimintaan toisen ihmisen näkökulman, ajattelun, tunteet ja toiminta. Roolinotto ei ole kuitenkaan aito tilanne, vaan se on harjoitus jonka avulla muun muassa empatia kyky kasvaa. Onkin tärkeää saada myös aitoja kohtaamistilanteita erilaisten ihmisten kanssa. (Wahlström 1997, 104–105.)

Olisi tärkeää saada vastavoimia kielteisille asenteille, eli kun syntyy vihamielistä ja ennakkoluuloista puhetta, tulisi muun muassa poliittisten päättäjien sanoutua irti niistä puheista. Tällä tavalla he osoittaisivat suvaitsevaisia asenteita ja sitä, etteivät he salli moisia puheita. Suomessa yleensä kartetaan näitä aiheita, joten vaikeneminen antaa, tahtomattakin, myönteisen kuvan ja vihamielinen puhe jatkuu. Julkisella vallalla ja medialla on suuri valta ja vaikutus kansalaisten asenteisiin ja siksi olisikin tärkeää saada vähemmistöjen ääni kuuluviin siellä. (Liebkind 1996, 202.)

Kodilla on myös tärkeä merkitys suvaitsevaisuuden lisäämisessä. Jo kotona voi lapsi ymmärtää erilaisuuden hienouden. Kaikki ovat erilaisia: vanhempani ja sisarukseni. Jokainen omaa omat erityispiirteet ja lahjat. Perheen kautta voi ymmärtää, että olemme

enemmän yhdessä kuin yksin. Lapsi oppii kasvaessaan vanhemmiltaan käyttäytymismallit; mitä saa tehdä ja mitä ei. Lapsi omaksuu aina vanhempiensa näkemyksiä, ja mitä läheisempi vanhempi-lapsisuhde on, sitä enemmän lapsi pyrkii sisäistämään vanhemman elämäntapojensa. (Arajärvi 1992, 38–39; Ijäs 2009, 74.)

Silloin kun lapsi on kokenut iloa vuorovaikutustilanteissa, on hänen helpompi ottaa muut huomioon ja eläytyä heidän tilanteeseen. Vanhempi voi edesauttaa lastaan suvaitsevaisemmaksi, kun keskustelee käyttäytymisestä ja mahdollisuuksien tullen harjoittelee muiden kanssa sääntöjen tekoa ja niiden noudattamista. Lapsi kehittyy kokoajan ja samalla hänen moraalinsa kehittyy ja muuttuu. Kun myönteiset kokemukset vuorovaikutustilanteissa ovat olleet mukana koko lapsuuden ajan, suhtautuu ihminen empaattisemmin ja eettisemmin muihin ihmisiin. (Arajärvi 1992, 39, 41.)

Suvaitsevaisuuden edistämiseen vaikuttaa useampi asia. Yksilön vastuu omasta käytöstään on kuitenkin suuri tekijä suvaitsevaisuuden edistämässä. Kun esimerkiksi vanhemmat puhuvat lasten kanssa näistä asioista, niin todennäköisemmin lapsi on avoin uusille asioille. Myös muiden kasvattajien teot vaikuttavat yksittäisten henkilöiden suvaitsevaisuuden kasvuun. Yksi suurimmista tekijöistä on yhteiskunnan muutos, kun yhteiskunnasta tulee avoimempi ja humanistisempi, niin silloin se vaikuttaa myös ihmisten mielipiteisiin. Suvaitsevaisuuden edistäminen ei ole helppo tai yksinkertainen asia. Se on pitkä prosessi, johon vaikuttaa monet eri tekijät. Se on kuitenkin tärkeä ja siihen tulisi pyrkiä, vaikka askeleet sen eteen tuntuisivatkin pieniltä ja prosessi pitkältä.

7.3 Media ja suvaitsevaisuus

”Paljain silmin ei kukaan maailmaa ihmettele, sillä näkymän kirkkautta rajoittaa kaikki se, minkä jo tietää tai luulee tietävänsä.” (Löytty. 2008 85.)

Edellä mainittu lainaus kuvaa hyvin sitä, että media maalaa meidän päähämme kuvan erilaisista ihmisistä. Emme välttämättä ala kyseenalaistamaan sitä, vaan hyväksymme meille annetun kuvan. Se myös kertoo siitä, että jokaisella ihmisellä on jo ennakkoluuloja. Kun saamme tietoa uudesta asiasta, emme ota sitä vastaan sellaisenaan, vaan myös meidän omat ennakkoluulot värittävät sitä jonkin verran. Täysin ennakkoluuloton ei voi kukaan olla. Täytyy vain pyrkiä erottamaan omat ennakkoluulot totuudenmukaisesta tiedosta.

Nopea kehitys tekniikassa ja viestinnässä on muuttanut elämäntyyliämme, viestintäämme ja ajattelutapaamme suunnattomasti. Olemme jatkuvan muutoksen alla ja kaikki mikä ennen näytti etäiseltä ja ulkopuoliselta, on tullut lähelle ja sisälle. (Keshishian 1994, 166.) Medialla on suhteettoman suuri merkitys siinä miten ihmiset näkevät toisensa. Vaikka nykyään valtamedioilla ei ole niin räikeitä stereotyyppioita ihmistä, on erilaiset ihmiset silti tuotu esiin tiedotusvälineissä yksipuolisesti ja negatiivisesti ja vaihtoehtoisia näkökulmia on rajoitetusti. Myös henkilön oma näkökulma puuttuu usein jutuista. Kaikki nämä asiat muovaavat ihmisten mielipiteitä ja saattavat lisätä ennakkoluuloja. (Löytty 2008, 92.) Pinnallisella uutisoinnilla ja otsikoinnilla sekä yleistyksillä tiedotusvälineet vahvistavat kielteistä ja ennakkoluuloista suhtautumistapaa (Työministeriö 2001, 20, haettu 25.4.2013).

Erilaisuus tulee yleensä esiin vain negatiivisten asioiden yhteydessä, esim. kun puhutaan rikoksen tekijästä. Miksi sitä ei nosteta esiin myönteisten asioiden yhteydessä? (Ots 2002, 34.) Miksi erilaisuus edes pitää nostaa esille? Onko tarpeellista alleviivata negatiivisten tai positiivisten asioiden yhteydessä ihmisten ulkoista erilaisuutta? Emmekö voisi vain kertoa mitä on tapahtunut ja milloin? Eihän rikoksen tekijän henkilöllisyyttä yleensä muutenkaan paljasteta, mainitaan vain, jos hän oli tietyn vähemmistöryhmän jäsen.

Tiedotusvälineiden yksipuolinen ja vähemmistöjä syrjivä kuvaaminen ei aina kuitenkaan johdu tietoisista valinnoista. Ne voivat johtua myös muun muassa kiireestä ja totutuista työrotiineista. Siksi olisikin tärkeää, että toimittajat kiinnittäisivät enemmän huomiota tapaan esittää asiansa mediassa. (Työministeriö 2001, 20, haettu 25.4.2013.) Jokaisella toimittajan tulisi miettiä sanavalintojaan ja tapansa esittää asia. Aika sen löy-

tämiselle voi olla kortilla kiireisessä maailmassamme, mutta se oli erityisen tärkeää suvaitsevaisuuden edistämisen kannalta.

Vahvin totuudellisuuden status on uutisjutuilla, ne mielletään fiktion vastakohtaksi. Uutisten käyttämää mahdollista vallankäyttöä on vaikea nähdä. Kaikki asiat eivät pääse uutisiin, ja se miten asiat esitetään, vaihtelee suuresti. Jokin juttu painotetaan tietyllä tavalla tai valikoiden. Yleensä näin tapahtuu, jotta saadaan synnytettyä ristiriitoja ja vastakkainasetteluja, koska nämä asiat synnyttävät journalistisen draama, joka koukuttaa kuulijansa. (Löytty 2008. 92.) Media kertoo myös paljon nyky-yhteiskunnasta, se millä tavalla asiasta puhutaan mediassa, esittää se todennäköisesti valtaväestön mielipidettä asiaan. Kun valtaväestön mielipide tiettyyn asiaan muuttuu, muuttuu samalla mediassa puhetapa siitä.

Tiedotusvälineet voivat kuitenkin myös kuvata ilmiötä ja tapahtumia monipuolisesti ja totuudellisesti. Samalla he saattaisivat asiat oikeisiin mittasuhteisiin. Tällä tavoin media tukisi toimenpiteitä, joiden avulla kehitetään keinoja muun muassa ehkäisemään rasismia ja edistämään suvaitsevaisuutta. (Työministeriö 2001, 20, haettu 25.4.2013.) Tiedotusvälineiden pitäisi tiedostaa, mikä valta heillä on ihmisten mielipiteisiin ja ajattelutapaan. Tiedotusvälineet kertovat paljon yhteiskunnasta, mitä asioita uutisoidaan ja mikä jää uutisoinnin ulkopuolelle. Tiedotusvälineet voivat kuitenkin edistää suvaitsevaisuutta, pitäisi vain saada heidät ymmärtämään tämä asia. Tiedotetaanko vain siitä mikä myy lehtiä? Vai siitä mikä on oikeasti tärkeää?

8 SUVAITSEVAISUUSKASVATUS

Yksi kaikista tärkeimmistä suvaitsevaisuuden edistämisen keinoista on suvaitsevaisuuskasvatus. Sen avulla saadaan ihmiset pohtimaan omia mielipiteitään ja asenteitaan. Suvaitsevaisuuskasvatus pitäisi aloittaa jo lapsena, silloin siitä saa parhaimman mahdollisen hyödyn. Mitä suvaitsevaisuuskasvatus sitten oikein on? Ja miten sitä toteutetaan?

Suvaitsevaisuuskasvatuksessa tavoitteena on saada yksilö oivaltamaan maailman yhteiset arvot ja toimintatavat, jotka toimivat rauhan peruspilareina. Kaikissa yhteisöissä ja kulttuureissa on nähtävissä ihmiskunnan yhteiset arvot. (Unesco-toimikunta 1997, 11.) Suvaitsevaisuuskasvatus on yksi hyvä keino lisätä suvaitsevaisuutta. Kun ihminen saa tietoa ja aikaa tutustua erilaisiin ihmisiin ja ilmiöihin, suhtautuu hän uusiin asioihin ennakkoluulottomammin.

Suvaitsevaisuuskasvatus on sitä, että korostaa ennakkoluulojen ja arjen rasismien vastaista kasvatusta (Räty 2002, 206). Samankaltaisuuden korostaminen erilaisuuksista huolimatta on suvaitsevaisuuskasvatuksen peruseriaate. Siinä myös pyritään kehittämään ihmisen kykyä kunnioittaa ja hyväksyä erilaisia ihmisiä. Tällöin on helpompi hyväksyä ja suhtautua myönteisesti erilaisten ryhmien jäseniin. Pyrittäessä kohti tasa-arvoista ja suvaitsevaista maailmaa, on kasvatus ja koulutus merkittävässä roolissa. (Wahlström 1996, 77, 105.) Varsinkin lapset katsovat mallia aikuisista, jotka ovat hänen elämässään. Nämä aikuiset, joista lapset ottavat mallia, voivat olla opettajat kouluissa, vanhemmat kotona, ohjaaja harrastuksissa tai aikuiset perhetuttavat.

Tavoitteena suvaitsevaisuuskasvatuksella on erilaisuuden hyväksyminen ja monikulttuurisuuden tunnustaminen. Sillä vaikutetaan suvaitsemattomuutta ylläpitäviin tekijöihin esimerkiksi ennakkoluuloiseen ajatteluun kouluissa. (Rautiainen 2005, 69.) Suvaitsevaisuuskasvatuksessa pyritään kasvattamaan ihmisestä kunnan kansalainen ja saada yksilöstä parempi kuin kasvattaja itse on. Päämääränä on ajatteleva ja vastuullinen yksilö. (Ikonen 1997, 1.)

Monet keinot lisätä suvaitsevaisuutta sisältävät vallankäyttöä. Valtaan liittymätöntä suvaitsevaisuutta syntyykin vain empatiasta, joka on syntynyt hyvän kokemisen kautta. Periaatteessa ainoa tapa kasvattaa lapsemme suvaitsevaisiksi on se, ettemme liiaksi hoi-vaa lapsiamme ja aseta heille itsekkäitä odotuksia. Meidän pitää kohdata avoimesti ja rohkeasti lapsi, joka on erilainen pieni ihminen. (Tamminen 2001, 24–25.) Lapsi ei syn-ny suvaitsemattomaksi, vaan on niin sanotusti avoin taulu. Kasvatuksen kautta lapsi omaksuu kasvattajiensa käyttäytymismallit. Jos vanhempi syrjii käytöksellään ja sanoil-laan muita ihmisiä, niin oppii lapsi tekemään samoin.

Itsetunto kytkeytyy osaksi suvaitsevaisuuteen. On todettu, että suvaitsevaisuuden ja itse-tunnon välillä on yhteys. Se ei tosin ole niin suoraviivainen yhteys kun on aikaisemmin oletettu, koska ennakkoluuloisuus liittyy yhteiskunnan henkiseen ilmapiiriin, tilannete-kijöihin ja yksilöllisiin tekijöihin. Mutta heikon itsetunnon omaava voi nähdä erilaisuuden uhkana tai hän ei halua nähdä omia negatiivisia puoliaan. Silloin on helpompi syy-littää toinen osapuoli täysin kelvottomaksi. Heikko itsetunto voi myös edesauttaa sitä, että henkilö menee valtavirran mukana ennakkoluuloissaan eli on samaa mieltä valtävä-estön kanssa asioista, eikä pohdi asioita sen syvällisemmin. Täytyy kuitenkin muistaa, ettei heikko itsetunto ole ainut syy suvaitsemattomuudelle, mutta se voi olla yksi osa tekijä siinä. (Wahlström 1997, 102.)

Silloin kun ihminen luottaa itseensä ja kykyihinsä selviytyä haasteista, on hän avoi-mempi uusille asioille. Vaikka henkilöllä olisi ennakkokäsityksiä erilaisista ihmisistä, tai juuri siksi kun hänellä niitä on, haluaa hän kohdata ja tutustua erilaisiin ihmisiin. Hän liikkuu oman mukavuusalueensa ulkopuolelle, eikä koe toisen erilaisuuden olevan hänelle uhka. (Liebkind 1996, 218.) Kun ihmisellä on vahva minäkuva, voi hän pel-käämättä tutustua muihin kulttuureihin ja arvostaa erilaisia ajattelutyyplejä, menettämättä kuitenkaan omaa näkemystään tai identiteettiään (Arajärvi 1992, 42–43).

Media ja tietotekniikka tarjoavat kaikille kaikkea, katsomatta ikään tai kehitysvaiheeseen. Ihmisen kehitysvaiheet tarvitsevat kuitenkin tasapainoisen kehityksen, jotta lapsi voi kokea ja omaksua uusia asioita sekä elää jokainen tärkeä asia eri kehitysvaiheissa. Nykymaailma ei tunnu suvaitsevan eikä tiedostavan lasten erilaisuutta eri ikävaiheissa. Nykyiset kiireiset elämäntapamme pakottavat lapsemmekin kasvamaan nopeammin. Samalla huomaamatta on syntynyt erilaisia tapoja miten syrjimme hitaasti kehittyviä lapsia, pyrimme muokkaamaan heidätkin yhteiskuntaamme sopiviksi erilaisilla kuntoutuksilla ja hoidoilla. (Tamminen 2001, 21, 23.)

Täytyy ymmärtää, ettei pyrkimys tasa-arvoon tarkoita sitä, että kaikkien täytyy olla samanlaisia. Vaan sitä, että on oikeudenmukaista hyväksyä erilaisuus ja joskus se oikeuttaa saamaan erikoiskohtelua. Elämä ei ole tasapuolinen kaikille ja siksi osa tarvitseekin enemmän apua kuin toiset. (Ijäs 2009, 72–73.)

9 SUVAITSEVAISUUSKASVATUS PERUSKOULUN YLÄASTEILLA

9.1 Suvaitsevaisuuskasvatus peruskoulussa

Yhdenvertaisuuslaissa(4§/04) sanotaan, että viranomaisten tulee toiminnallaan edistää suvaitsevaisuutta suunnitelmallisesti. Opettajat ovat viranomaisia, joten myös heillä on velvollisuus pyrkiä yhdenvertaisuuteen. Opettajilla on myös velvollisuus puuttua syrjintään sekä oppilaiden että muiden opettajien osalta.

Arvot perusopetuksessa ovat ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Perusopetuksen tulee edistää sekä yhteisöllisyyden kasvua että yksilön henkilökohtaista kasvua. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa mainitut asiat, kuten ihmisoikeudet, tasa-arvo ja monikulttuurisuus, ovat siellä jotta opetuksen kautta edistettäisiin suvaitsevaisuutta ja yhdenvertaisuutta valtakunnallisesti. Perusopetuksella on useampi tehtävä, sen pitäisi muun muassa lisätä tietoisuutta arvoista ja auttaa oppilaan terveen itsetunnon kehittymisessä sekä tietenkin yleissivistävien aineiden opettaminen oppilaille. (Opetushallitus 2004, 14. Haettu 8.11.2013.)

Koska perusopetuksella on monia eri tehtäviä, on kaikkien toteuttaminen hankalaa. Siksi onkin hyvä, että suvaitsevaisuuskasvatus on sisällytetty useampaan aineeseen. Silloin on todennäköisempää, että sitä tulee edes jonkin verran esille perusopetuksessa. Suvaitsevaisuuskasvatusta ei ole erikseen kirjattu oma osa opetussuunnitelmassa, vaan se sisältyy moniin aihealueisiin, joita perusopetuksessa käsitellään. Siksi suvaitsevaisuuskasvatuksen löytäminen perusopetuksesta saattaa olla hankalaa.

Suvaitsevaisuuskasvatus on naamioitunut perustakoulun arkeen. Se ei aina ole suoraa tai näkyvää toimintaa. Usein se tulee muiden aineiden kautta huomaamatta. Silloin kun suvaitsevaisuuskasvatus on näkyvää toimintaa, on se joko erilaisen teemapäivän kautta tai sitten kiusaamistilanteiden selvittelyn yhteydessä. Seuraavaksi tarkastelen valtakunnallista opetussuunnitelmaa ja vertaan sitä Tornion omaan perusopetuksen oppaaseen.

Opetussuunnitelmassa aiheet on jaettu erilaisiin aihekokonaisuuksiin muun muassa ihmisenä kasvaminen, Kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys, viestintä ja mediataito, ja osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys. Suvaitsevaisuuskasvatuksen näkökulmasta, on ihmisenä kasvamisen aihekokonaisuus tärkeä. Sen tavoitteena on kehittää kasvuympäristö, jossa oppilaat saavat tukea yksilölliseen että yhteisölliseen kehitykseen. Kasvu-ympäristö luodaan suvaitsevaisuuteen, tasa-arvoon ja terveeseen itsetuntoon. Päämääränä on siis tukea oppilaan kokonaisvaltaista kasvua ja elämänhallinnan opettelua. Tämä pyritään saavuttamaan niin, että oppilas oppii muun muassa toimimaan eettisesti ja ymmärtämään jokaisen ihmisen ainutkertaisuuden sekä ottamaan muut oppilaat huomioon omassa toiminnassaan. (Opetushallitus 2004, 38. Haettu 8.11.2012.) Tornion opetussuunnitelman oppaassa (2005, 33) ihmisenä kasvaminen on liitetty opinto-ohjauksen piiriin.

Myös kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys aihekokonaisuus sisältää suvaitsevaisuuskasvatuksen keinoja ja päämääriä. Sen avulla oppilas voi löytää oman kulttuuri-identiteettinsä ja auttaa häntä ymmärtämään muiden kulttuurien identiteettejä ja niiden eroja omaan kulttuuriin. Tavoitteina tässä on auttaa oppilasta arvostamaan sekä omaa että muiden kulttuuria ja tutustuttaa oppilas muihin elämäkatsomuksiin. Nämä auttavat oppilasta tulevaisuudessa toimimaan muun muassa monikulttuurisissa yhteisöissä. (Opetushallitus 2004, 38–39. Haettu 8.11.2013.)

Tornion opetussuunnitelman oppaassa (2005, 33) kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys toteutetaan niin, että oppilas oppii tunnistamaan ja arvostamaan kotiseutunsa kulttuuria ja myös saa tietoa alueen koulutus- ja työmahdollisuuksista. Oppilaille tarjotaan mahdollisuus vaihto-opiskeluun ja kielikursseihin, jota kautta he saavat rohkeutta toimia vierailta kielillä. Urasuunnittelussa oppilaat saavat myös tietoutta kansainvälisistä työmahdollisuuksista. Kulttuuri-identiteetin ja kansainvälisyys aihekokonaisuuden kautta Tornio pyrkii lisäämään oppilaiden tietoutta erilaisista kulttuureista ja samalla kuitenkin myös arvostamaan heidän omaa kulttuuriaan.

Viestintä ja mediataito aihekokonaisuudessa myös tulevat ilmi suvaitsevaisuuskasvatuksen käyttö. Siinä oppilas oppii tulkitsemaan muiden viestintää ja kehittämään omaa viestintätyyliään. Oppilas myös oppii suhtautumaan kriittisesti mediaan ja pohtimaan niiden eettisiä arvoja. Viestintä ja mediataito aihekokonaisuuden kautta oppilas oppii mediaetiikkaa ja lähdekriittisyyttä sekä näkemään miten media vaikuttaa yhteiskunnassa. (Opetushallitus 2004, 39–40. Haettu 8.11.2013.) Tornion opetussuunnitelman oppaassa (2005, 33.) viestintä ja mediataito aihekokonaisuus rakentuu niin, että siinä on tyytöiden kehittäminen, virallisten asiakirjojen täyttämisen ja koulutukseen hakeutuminen. Tässä aihekokonaisuudessa suvaitsevaisuuskasvatus ei Torniossa tule erikseen esille.

Yksi konkreettinen esimerkki, valtakunnallisesta opetussuunnitelmasta, miten suvaitsevaisuuskasvatus toteutuu oppitunneilla, on äidinkielen opetus. Äidinkieli on aine, josta ei välttämättä ajattelisi, että se edistäisi suvaitsevaisuutta. Onhan äidinkielen opetuksen perustehtävänä laajentaa kielen ja tekstin hallintaa. Se kuitenkin myös auttaa saamaan oppilaat tietoisemmaksi itsestään ja omista mielipiteistään. Oppilaita pyritään innostamaan lukemaan erilaisia kirjoja ja saada heidät pohtimaan niiden sisältöä. (Opetushallinto 2004, 53–54. Haettu 8.11.2013.)

Kirjallisuus ja muut kulttuuriset tyyli ovat oiva tapa tutustuttaa oppilaat erilaisiin kulttuureihin ja toimintatapoihin. Äidinkielen opetus pyrkii parantamaan oppilaiden viestintätaitoja. Sen kautta opetetaan myös sosiaalisia ja eettisiä taitoja. Viestintä äidinkielessä pyrkii myös saamaan oppilas tietoiseksi siitä miten luodaan myönteinen ilmapiiri kommunikaatiolle ja totuttelemaan oppilaat kuulemaan erilaisia mielipiteitä ja näkemyksiä. Lisäksi myös rohkaisemaan oppilaita itseään tuomaan omat mielipiteet ja näkemykset esille perustellusti, vaikka ne poikkeaisivat valtaosan ajattelusta. (Opetushallinto 2004, 53–54. Haettu 8.11.2013.)

Tornion perusopetuksen oppaaseen (2005, 21–22.) on lisäksi kirjattu tapakasvatus, mikä ei ole valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa mainittu asia. Sen kautta oppilas oppii hyvät tavat toimia muiden ihmisten kanssa. Tapakasvatuksen tavoitteena Tornion kouluilla on saada oppilas erottamaan oikea ja väärä, oppia ottamaan muut huomioon ja

kunnioittamaan muita kanssaihmissiä sekä opettaa oppilaat hyväksymään erilaisuutta ja oppilaiden tutustuttaminen erilaisiin kulttuureihin.

Tornion perusopetuksen oppaassa (2005, 24.) on myös jaoteltu tarkemmin alakoulun ja yläkoulun tapakasvatuksen tavoitteet. Yläasteella hyviin tapoihin on kiinnitetty huomiota, koska siinä ikävaiheessa ne näyttävän monesti nuorilta unohtuvan. Koulukiusaamiseen puuttuminen on Tornion perusopetuksen yksi peruseriaatteista ja siihen pyritään puuttumaan heti, kun sitä ilmenee. 9. luokalla kiinnitetään erityisesti huomiota siihen, että oppilas pystyy kertomaan oman mielipiteensä vapaasti ja oppii myös antamaan tilaa muiden mielipiteille. Myös hyvän esimerkin antaminen nuoremmille oppilaille on yksi 9. luokan erityisyyksistä.

Tornion perusopetuksen oppaassa (2005, 25) on kiinnitetty myös huomiota siihen, että kaikilla kasvattajilla tulee olla sama linja kasvatuksessa. Siksi koulun tehtävänä on aloittaa toimiva yhteistyö vanhempien kanssa. Yhteistyön tarkoituksena on keskustella myös vanhempien kanssa luokkakohtaisista linjauksista. Kasvatuksen päävastuu on kuitenkin kodilla eikä koululla.

Myös opettajien linjaukset opetuksessa on kirjattu Tornion opetussuunnitelma oppaaseen (2005, 26–27) niin, että opettajalla on päävastuu opetuksen kokonaisuuden toteutumisesta. Jokaisella opettajan suorittamalla toiminnolla tulee olla tarkoitus, mitään ei saa tehdä niin sanotusti vain hovin vuoksi. Opettajan tulisi rohkaista oppilasta löytämään omat vahvuutensa ja näin antamaan hänelle lisää itsevarmuutta. Myös vuorovaiikutustaitojen kehittäminen oppilaissa on opettajan yksi tehtävistä. Tämä tapahtuu muun muassa ryhmätehtävien kautta. Mottona opettajilla voisi olla; anna vastuuta, ohjaa yhteistyöhön, rohkaise luovuuteen, pohdi ja keskustele. Opettajilla on tietty vapaus järjestää oman luokan opetus haluamallaan tavalla, kunhan se seuraa opetussuunnitelmiin laadittuja raameja.

Kouluilla on myös muita tapoja sisällyttää suvaitsevaisuuskasvatusta oppilaiden arkeen, kuten oppilashuollon ja kerhotoiminnan kautta. Oppilashuolto on yksi keino lisätä yksilöiden yhdenvertaisuutta kouluilla. Oppilashuollon tarkoituksena on nuoren kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista huolehtiminen. Sen tavoitteena on suojata oppilaiden mielen-

terveyttä, luoda turvallisuutta ja sen kautta ehkäistä syrjintää sekä yleisesti edistää koulu yhteisön hyvinvointia. (Opetushallitus 2004, 24. Haettu 8.11.2013.) Oppilashuolto omalla toiminnallaan edistää koulujen sisäistä yhdenvertaisuutta, kun se pyrkii parantamaan kokonaisvaltaisesti sekä yksilön että koulu yhteisön hyvinvointia. Kun kouluilla on hyvä ilmapiiri ja syrjintää ei sallita, antaa se myös nuorelle kuvan ettei syrjintä ole sallittua.

Tornion opetussuunnitelma oppaaseen (2005, 37) on kirjattu myös oppilashuollon tavoitteet ja tarkoitus. Torniossa oppilashuolto pyrkii parantamaan kodin ja koulun välistä yhteistyötä sekä lasten hyvinvoinnin ja koulunkäynnin edistäminen. Oppilashuollon kautta pyritään edistämään välittämisen, huolenpidon ja myönteisen vuorovaikutuksen toimintakulttuuria koulu yhteisössä. Myös tasavertaisen oppimismahdollisuuden antaminen kaikille oppilaille on tärkeää oppilashuollossa. Torniossa suvaitsevaisuutta edistetään oppilashuollon kautta siis niin, että rakennetaan koululle hyvä ilmapiiri ja toisia arvosta yhteisö.

Koulujen kerhotoiminta myös osaltaan toteuttaa suvaitsevaisuuskasvatusta. Kerhotoiminnan kautta pyritään lisäämään oppilaiden eettistä ja sosiaalista kasvua. Opetussuunnitelmassa tulee lukea kerhotoiminnan järjestämisen periaatteet. Kerhotoiminnassa nuoret voivat saada myönteisiä vuorovaikutustilanteita sekä aikuisten että muiden nuorten kanssa. (Opetushallitus 2004, 25. Haettu 8.11.2013.)

Kuten aikaisemmin opinnäytetyössäni kerroin, myönteiset vuorovaikutustilanteet edesauttavat yksilön henkistä kasvua ja näin oppilas saa pohjaa tuleville vuorovaikutustilanteilleen. Kerhotoiminta monesti painottuu ala-asteille, mutta myös yläasteikäisillä voi olla kerhotoimintaa. Tornion perusopetus on ottanut hyvin valtakunnallisen opetussuunnitelman huomioon, kun he ovat tehneet omaa opastaan. He ovat pohtineet miten voisivat parhaiten toteuttaa valtakunnallista opetussuunnitelmaa, mutta kuitenkin saada samalla oman alueen perusopetukseen selvät raamit.

9.2 Suvaitsevaisuuskasvatus teemapäivien ja hankkeiden kautta

Peruskouluilla on siis paljon erilaisia tapoja ja tyynejä miten suvaitsevaisuuskasvatusta voi toteuttaa aineopetuksien lomassa. Opetuksessa tulevan suvaitsevaisuuskasvatuksen lisäksi kouluilla on paljon erilaisia teemapäiviä/viikkoja ja hankkeita/projekteja, johon koulut sitoutuvat. Suurin osa keskittyy koulukiusaamisen vähentämiseen tai sen ennaltaehkäisyyn. Se on siksi, että suvaitsemattomuus tulee kouluilla eniten ilmi kiusaamisen kautta. Seuraavaksi kerron parista hankkeesta jotka ovat poikineet paljon erilaisia materiaaleja kouluille ja vähentäneet tutkitusti koulukiusaamisia. Nämä ovat hyviä esimerkkejä kertomaan tarkemmin miten suvaitsevaisuuskasvatusta voi kouluilla toteuttaa opetuksen ulkopuolella.

Kivakoulu-hankkeessa tarkoituksena on vähentää koulukiusaamista ja parantaa koulun ilmapiiriä. Hankkeeseen voi koulu osallistua ilmoittautumalla siihen ja sen jälkeen koulussa tehdään yhtenäinen suunnitelma, jonka kautta asetetaan kyseiselle koululle tavoitteet; mitä tehdään kun koulukiusaamisia ilmenee ja ketkä ovat mukana KiVa-tiimissä, ja millä kaikilla luokilla kivakoulu-temaa toteutetaan. Jokaisella koululla on velvollisuus seurata ohjelman toteutumista ja arvioida sen toimintaa. Koulut myös saavat materiaalia teemapäiviin ja tietoa miten puuttua kiusaamistilanteisiin. (kivakoulu-hankeen kotisivut 2011, haettu 9.11.2013.) Kivakoulu-hankkeesta on puhuttu paljon sekä kouluilla että mediassa. Sen on sanottu vähentävän kiusaamista ja auttavan opettajia puuttumaan kiusaamistilanteisiin. Tämä kuten moni muukin asia on riippuvainen opettajien panostuksesta. Suunnitelmalla ei tee mitään, jos opettajat eivät ole sitoutuneet toteuttamaan sitä. Jos hankkeeseen on sitouduttu kunnolla, tuo se varmasti hyviä tuloksia koululle.

Kaikki erilaisia kaikki samanarvoisia-kampanja on monelle varmasti nimenä tuttu. Sen kautta syntyi paljon erilaisia materiaaleja koulujen ja muiden nuorten kanssa työskentelevien käyttöön. Ne ovat saatavilla heidän kotisivuiltaan. Sivustoa päivitetään kokoajan ja sinne tulee myös ilmoitukset mahdollisista koulutuksista ja muista teemapäivistä johon voi osallistua. Kaikki erilaisia kaikki samanarvoisia-kampanja on Alliansi liiton toteuttama hanke. (Kaikki erilaisia kaikki samanarvoisia-kampanjan kotisivut 2013, haettu 10.11.2013.)

Erilaiset hankkeet ja teemapäivät auttavat opettajia ottamaan puheeksi vaikeitakin asioita. Hankkeista ja projekteista tulee kouluille paljon materiaalia, jota he voivat sitten hyödyntää myöhemminkin opetuksessa tai vaikeissa kiusaamistilanteissa. Materiaalia on nykyään paljon, joten opettajat saattavat myös tuntea tukehtuvansa kaiken materiaalin alle. Vaikkakin materiaalia on paljon, niin tuleeko sitä käytettyä vai meneekö se suoraan mappiin ö? Suvaitsevaisuus on tärkeä aihe ja se puhututtaa paljon myös kouluilla. Siksi koulun arjessa toteutettu suvaitsevaisuuskasvatus on hyvä tapa edistää suvaitsevaisuutta, mutta sen toimimiseen ja toteutumiseen pitää saada koko kouluyhteisö mukaan.

10 POHDINTA

"Meidän on yhdessä opittava elämään veljinä, tai meidän on pakko yhdessä tuhoutua mielettöminä hulluina" -Martin Luther King 1960.

Martin Luther King on hyvin sanoittanut sen, miksi suvaitsevaisuus on tärkeää. Maailma ei voi kunnolla toimia, jos olemme aina vastustamassa erilaisuutta. Täytyisi nähdä, että me kaikki olemme maailman kansalaisia, jotka ansaitsevat saada kunnioitusta omalta itsenään. Pohjiltamme emme olleet kovinkaan erilaisia ja maailma olisi melko tylsä paikka, jos kaikki ihmiset olisivat täysin samanlaisia.

Erilaisuutta on kaikkialla, ei pelkästään eri maissa, vaan jo yksittäisen perheen sisällä. Yksikään ihminen ei ole täysin samanlainen jonkun muun kanssa. Erilaisuus on normaalia ja sellaisena jokaisen tulisi se nähdä. Se miten saisimme maailmastamme suvaitsevaisemman, on pitkä ja raskas prosessi, mutta jo pienet askeleet sen eteen ovat eduksi. Jos suvaitsevaisuuskasvatus saa edes yhden ihmisen miettimään asiaa on se suuri saavutus, koska tämä henkilö voi taas saada yhden miettimään asiaa. Näin ketjureaktio on valmis ja suvaitsevaisuus liikkuu eteenpäin pienin askelin. Suvaitsevaisuuteen tarvitaan yksilön panos ja pelkästään lait ja julistukset eivät voi suvaitsevaisuutta tuoda maailmaan, mutta ne ovat hyvä askel eteenpäin. Meidän pitää oppia toimimaan yhdessä, olemmehan kaikki tämän maailman kansalaisia.

Valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa on ajateltu suvaitsevaisuuskasvatusta, vaikka se ei ole omana aihealueenaan siinä. Se on laitettu erilaisiin aihekokonaisuuksiin, joiden kautta nuoret pohtivat omia mielipiteitään ja oppivat ottamaan muut ihmiset huomioon. Myös Tornion perusopetus opasta lukiessa näkee tiettyjä kohtia jotka vaikuttavat nuorten suvaitsevaisuuden lisääntymiseen, kuten itsetunnon kehittäminen ja hyvien tapojen edistäminen.

Tulevana sosionomina tulen kohtamaan paljon erilaisia ihmisiä ja siksi onkin tärkeää sosionomi tunnistaa omat ennakkoluulonsa. Kaikki ihmiset ansaitsevat saada palvelua ja sitä ei pitäisi evätä sen takia, että joku on erilainen. Sosionomit voivat työskennellä kou-

luilla ja olla siellä koulusosionomina. Siksi onkin tärkeää tietää myös miten suvaitsevaisuuskasvatus siellä näyttäytyy. Sosionomit toimivat myös paljon lasten ja nuorten kanssa, joten heillä on mahdollisuus työnsä kautta edistää suvaitsevaisuutta. Lapset omaksuvat myös heidän kanssaan työskenteleviltä ihmisiltä arvoja ja maailmankatsomusta. Sosionomi voi omalla käytöksellään edistää suvaitsevaisuutta ja näyttää esimerkillään miten ihmisiä kohdataan ja kohdellaan oikeudenmukaisesti.

Yhteiskunnallisesti suvaitsevaisuus on tärkeää, koska maailmamme pienenee kokoajan. Olemme yhteydessä melkein päivittäin erilaisten ihmisten kanssa ja emme voi vältellä sitä. Se mikä ennen tuntui olevan vierasta ja outoa, on tullut lähemmäksi kuin aikaisemmin. Jotta ihminen voisi sopeutua muuttuvaan maailmaan, tulee sekä ihmisen että yhteiskunnan muuttua suvaitsevaisemmaksi. Jokainen ihminen maapallolla on tärkeä ja kaikki olemme kaikki tämän maailman kansalaisia.

10.1 Opinnäytetyön prosessi

Opinnäytetyöprosessi on ollut pitkä ja välillä hyvinkin vaivalloinen. Opinnäytetyöprosessi on siis ollut vaihteleva ja kaikki alussa tekemät suunnitelmat eivät toteutuneet, osaksi omasta syystä ja osaksi itsestäni riippumattomista syistä. Tarkoitukseni oli kesällä kirjoittaa paljon opinnäytetyötäni, mutta päädyin olemaan melkein 24/7 töissä, joten opinnäytetyön tekeminen jäi vähemmälle.

Aloitin prosessin ensimmäiset askeleet jo keväällä. Tarkoitukseni oli aluksi tehdä tutkimus toisen asteen opiskelijoille ja sainkin kyselylomakkeen valmiiksi. Alustavan suunnitelman mukaan aioin tehdä kyselyn jo keväällä, mutta se ei sopinut yhteistyötahoilleni, joten muutimme sen syksyyn. Valitettavasti kuitenkin syksyn tullessa se ei toteutunut, kun yhteistyö ei sujunutkaan suunnitelmien mukaan ja kyselyn saaminen opiskelijoille oli hankalaa. Siksi jouduinkin viime hetkellä muuttamaan opinnäytetyöni empiiriseksi tutkimukseksi

Ongelmista huolimatta tein syksyllä opinnäytetyötäni ahkerasti ja päätin saada sen millä hinnalla hyvänsä valmiiksi joulukuun mennessä. Pienen haparoinnin jälkeen sain kiinni siitä, miten jatkaisin suunnitelmien muutosten jälkeen opinnäytetyöni tekoa, ja sain myös hiukan uutta innostusta tehdä sitä eteenpäin. Aihe on minulle tärkeä, joten vaikka alustavat suunnitelmat tutkimukselliseen opinnäytetyöhön eivät toteutuneetkaan, niin koin tärkeäksi saada tehtyä opinnäytetyön aiheesta.

LÄHTEET

- Abu-Hanna, Umayya 2012. Multikulti – Monikulttuurisuuden käsikirja. Juva: Bookwell Oy.
- Ahtela, Karoliina & Bruun, Niklas & Koskinen, Pirkko & Nummijärvi, Anja & Saloheimo, Jorma 2006. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Helsinki: Talentum.
- Arajärvi, Terttu 1992. Tasapainoinen koululainen. Juva: WSOY.
- Dahlgren, Taina & toim. 1997. Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino. Ihmisoikeusliiton julkaisusarja 4
- Dunderfelt, Tony 2011. Elämänkaaripsykologia-lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. Helsinki: WSOYpro Oy. 14.uudistettu painos.
- Erwin, Phil 2005. Asenteet ja niihin vaikuttaminen. Helsinki: WSOY.
- Heikkinen, Hannu 2004. Vakava leikillisuus. Draamakasvatusta opettajille. Vantaa: Dark Oy
- Ijäs, Kirsti 2009. Arvot asuvat kotona, ajatuksia perhearvoista. Helsinki: Kirjapaja.
- Ikonen, Oiva 1997. Suvaitsevaisuus-erilaisuuden hyväksyminen koulussa. 2. Korjattu painos. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.
- Itä-Suomen Yliopisto 2012. Johdatus empiiriseen oikeustutkimukseen lv 2012 – 2013. Oikeus tieteidenlaitos. Haettu 21.11.2013
<http://wanda.uef.fi/oikeustieteet/luennot1213/Jk_emp.oikeustut.2012opintomoniste.pdf>
- Jakobson, Max 2001. Suvaitsevaisuus ja sen rajat. Teoksessa Suvaitsevaisuus. Tanner-Akatemia, Väinö Tanner säätiö. Vammala: Vammalan kirjapaino oy.
- Kaaja, Susanna 2002. Avainsanoina moniperustaisuus, horintaalisuus ja monimuotoisuus. Julkaisussa SEIS, tiellä tasavertaisuuteen. Kokoelma Seis-projektin 1-vaiheen kirjoituksia ja puheenvuoroja. Helsinki: Valopaino oy.
- Kaikki erilaisia kaikki samanarvoisia-kampanjan kotisivut 2013. Alliansi liiton alainen hanke. Haettu 10.11.2013. <<http://www.keks.fi/>>
- Kauppila, Reijo 2005. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Keuruu: Otava
- Kemppainen-Koivisto, Riitta & Salmio, Tiina 2008. Sanoista tekoihin. Teoksessa Matkalla suvaitsevaisuuteen. Kemppainen-Koivisto & Tiina (Toim.). Kauhava: Kauhavan kirjapaino. Suomen YK-liiton julkaisu
- Keshishian, Aram 1994. Lähimmäiset – Naapureita vai kumppaneita? Teoksessa Naapurina lähimmäinen – näkökulmia muukalaisuuteen. Suomen kristillinen rauhanliike. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Kivakoulu-hanke kotisivut 2011. Haettu 9.11.2013. <<http://www.kivakoulu.fi/>>
- Kulomäki, Tuula 1985. Lapsen kehityksen tukeminen. Juva: WSOY.
- Lahti, Pirkko 1994. Teoksessa Naapurina lähimmäinen – näkökulmia muukalaisuuteen. Suomen kristillinen rauhanliike. Gummerus Jyväskylä: Kirjapaino oy.
- Laitinen, Kari & Riikonen, Jouni 1993. Luokanopettajaksi opiskelevien ihmiskäsitys ja vähemmistöennakkoluuloisuus. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma.

- Lappi, Otto 2001. Empiirinen. Filosofian sanasto. Espoo. Haettu 21.11.2013. <<http://www.mv.helsinki.fi/home/olappi/lukionfilosofia/sanasto/empiirinen.htm>>
- Lauri, Sirkka 2003. Näyttöön perustuva hoitotyö. Juva: WS Bookwell oy.
- Liebkind, Karmela 1996. Ennakkoluulot ja niiden uhrin. Teoksessa Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Dahlgren, Taina (Toim.). Helsinki: Yliopistopaino.
- Loijas, Sari 2002. Tassutellen tasavertaisuutta kohden. Julkaisussa SEIS, tiellä tasavertaisuuteen. Kokoelma Seis-projektin 1-vaiheen kirjoituksia ja puheenvuoroja. Helsinki: Valopaino oy.
- Löytty, Olli 2008. Maltillinen hutu ja muita kirjoituksia kulttuurien kohtaamisesta. Helsinki: Teos.
- Löytty, Olli 2011. Kulttuurin sekakäyttäjät. Helsinki: Teos.
- Martikainen, Liisa 2009. Kaaosta vai hallintaa. Nuoren aikuisen elämän haasteet. Kuopio: Uni-press.
- Newey, Glen 2011. Suvaitsevaisuus ja solidaarisuus. Teoksessa Solidaarisuus. Helsinki: Hakapaino.
- Nurmi, Jari-Erik. Ahonen, Timo. Lyytinen, Heikki. Lyytinen, Paula. Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY. Oppimateriaalit Oy.
- Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Haettu 8.11.2013. <http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf>
- Ots, Rain 2002. Suomen virolaisvähemmistö elää salattua elämää. Julkaisussa SEIS, tiellä tasavertaisuuteen. Kokoelma Seis-projektin 1-vaiheen kirjoituksia ja puheenvuoroja. Helsinki: Valopaino oy.
- Packer, John 1996. On the content of minority rights. Teoksessa Do we need minority rights? Conceptual issues. Räikkä, Juha (toim.) London: Martin Nijhoff Publishers.
- Pitkänen, Pirkko 1997. Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Helsinki: Edita.
- Puumalainen, Mikko 2002. Syrjinnän vastaisen työn haasteet monimuotoistuvassa Suomessa. Julkaisussa SEIS, tiellä tasavertaisuuteen. Kokoelma Seis-projektin 1-vaiheen kirjoituksia ja puheenvuoroja. Helsinki: Valopaino oy.
- Rastas, Anna 2005. Rasismi. Teoksessa Rastas, Anna & Huttunen, Laura & Löytty, Olli. Suomalainen vieraskirja, kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino.
- Rautiainen, Asta (toim.) 2005. Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsinki: Yliopistopaino.
- Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere: Tammi.
- Saarinen, Mikael & Kokkonen, Marja 2003. Tunneäly–Kohti KOKONAista elämää. Helsinki: WSOY.
- Sigelman Carol & Rider Elizabeth 2006. Life-Span Human Development. 5. painos. Kanada: Thomsom Wadsworth.
- Sinivuori, Päivi. & Sinivuori, Timo 2007. Esiripusta arvoihin. Toiminnallinen draamakasvatuskirja. Jyväskylä: Ateena Kustannus Oy.

- Smith, Rhona K.M. 2012. Textbook on international human rights. New York: Oxford University Press Inc.
- Suomen Unesco-toimikunnan sopimuksia ja suosituksia-sarja n:o 19, 1997. Rauhan-, ihmisoikeus-, ja demokratiakasvatuksen yhteiset perusteet. Julistus kasvatuksesta rauhaan, ihmisoikeuksien kunnioitukseen ja demokratiaan. Helsinki: Yliopistopaino.
- Suurpää Leena 2005. Suvaitsevaisuus. Teoksessa Rastas Anna & Huttunen Laura & Löytty Olli. Suomalainen vieraskirja, kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino.
- Tamminen, Tuula 2001. Ikärasismi, inhimillinen kehitys ja ajan hajoaminen. Teoksessa Suvaitsevaisuus. Tanner-Akatemia, Väinö Tanner säätiö. Vammala: Vammalan kirjapaino oy.
- Tigerstedt-Tähtelä, Elisabeth 2008. Ihmisoikeudet kuuluvat kaikille. Teoksessa Matkalla suvaitsevaisuuteen. Kemppainen-Koivisto & Tiina (Toim.). Kauhava: Kauhavan kirjapaino. Suomen YK-liiton julkaisu
- Tornion perusopetuksen opas 2005. Tornion kaupunki.
- Turunen, Kari E. 2005. Ikävaiheiden kriisit. Uudistettu ja laajennettu taitos teoksesta Elämänkaari ja kriisi: Jyväskylä: Ateena Kustannus Oy.
- Työministeriö 2001. Kohti etnistä yhdenvertaisuutta ja monimuotoisuutta – hallituksen etnisen syrjinnän ja rasismien vastainen toimintaohjelma. Työhallinnon julkaisu 284, Helsinki. Haettu 25.4.2013.
<http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj284.pdf >
- Wahlström, Riitta 1996. Suvaitsevaisuuden kasvattaminen – Erilaisuus on rikkautta. Helsinki: WSOY.
- Wahlström, Riitta 1997. Kohti suvaitsevaisuutta. Teoksessa Näkökulmia monikulttuuriin Suomeen. Pirkko Pitkänen (toim.). Helsinki: Edita.
- Yhdenvertaisuuslaki 2004/4-6§
- Yhdistyneiden kansakuntien alueellinen tiedotuskeskus. Pääsihteerin viesti kansainvälisenä suvaitsevaisuuden päivänä. Haettu 28.5.2013
<<http://www.unric.org/fi/paeasihteerin-lausunnot-ja-viestit/20477> >